

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

MONIKA SAKALAIŠKAITĖ

JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO
UGDYMAS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. M. Laurinaitis

VILNIUS, 2023

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO
UGDYMAS LIETUVOJE

Elektroninio verslo vadybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211LX064

Vadovas

(parašas) doc. dr. M. Laurinaitis

2023.04.27

Atliko

EVVvmis21-1 gr. stud.

(parašas) M. Sakalauskaitė

2023.04.27

VILNIUS, 2023

TURINYS

IVADAS	6
1. FINANSINIO RAŠTINGUMO TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1 Finansinio raštingumo samprata	8
1.2 Finansinio raštingumo lygį lemiantys veiksniai	11
1.3 Finansinio raštingumo ugdymas ir švietimo programos Europos kontekste	16
1.4 Jaunimo finansinis raštingumas ir jo ugdymas Lietuvoje	21
1.4.1 Finansinio raštingumo situacija Lietuvos ugdymo įstaigose	21
1.4.2 Kitų suinteresuotų institucijų taikomos švietimo priemonės	23
1.4.3 Elektroninėje erdvėje finansinio švietimo priemonės	24
2. JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO TYRIMO PANEVĖŽIO IR ALYTAUS EKONOMIKOS IR VERSLO AKADEMIJOSE METODOLOGIJA	27
2.1 Tyrimo aktualumo pagrindimas, objektas, tikslas, uždaviniai	27
2.2 Tyrimo atranka ir imtis	28
2.3 Tyrimo metodų pagrindimas ir apibūdinimas	29
3. JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO EKONOMIKOS IR VERSLO AKADEMIJOSE TYRIMO ANALIZĖ	31
3.1 Pusiaus struktūrizuoto interviu analizė	31
3.2 Anketinės apklausos analizė	38
3.3 Finansinio raštingumo ugdymo Lietuvoje gerinimo gairės	45
IŠVADOS	47
LITERATŪRA	48
ANOTACIJA	55
ANNOTATION	56
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58
PRIEDAI	59

LENTELĖS

1 lentelė. Finansinio raštingumo sampratos apibūdinimai.....	9
2 lentelė. Reikalingos tyrimo imties apskaičiavimas.....	28
3 lentelė. Veiksniai lemiantys mokinių finansinio raštingumo lygį.....	31
4 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų švietimas.....	34
5 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų švietimas elektroninėje erdvėje.....	36
6 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų nauda.....	37

PAVEIKSLAI

1 pav. Veiksniai, kurie daro įtaką finansiniam raštingumui.....	11
2 pav. BVP kitimas 2018-2022 metais Lietuvoje.....	14
3 pav. Nedarbo lygio kitimas 2018-2022 metais Lietuvoje.....	15
4 pav. Finansinio švietimo svarbiausi komponentai.....	17
5 pav. Finansinio raštingumo tyrimo rezultatai, 2018.....	19
6 pav. 2018-2022 metų matematikos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir matematikos valstybinio brandos egzamino rezultatai.....	22
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį.....	38
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	39
9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.....	39
10 pav. Respondentų nuomonė kur turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas.....	40
11 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvos finansinio švietimo strategijos tinkamumą.....	41
12 pav. Respondentų nuomonė apie turimus asmeninių finansų valdymo įgūdžius.....	41
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išlaidų planavimą.....	42
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pinigų taupymą.....	42
15 pav. Respondentų finansinio raštingumo temų vertinimo vidurkiai.....	43
16 pav. Respondentų nuomonių apie finansinį raštingumą lemiančius veiksnius pasiskirstymas.....	44
17 pav. Veiksniai, gerinantys ekonomikos ir verslo akademijų veiklą.....	45

IVADAS

Finansiškai raštinga ir technologiškai pažangi visuomenė yra kiekvienos valstybės siekis, nes užtikrinamas ne tik šalies ekonominis stabilumas, bet ir gyventojų ekonominė gerovė. Didžiausią finansinio raštingumo poreikį pastebime kai susiduriame su ekonominiais sunkumais tiek šalies perspektyvoje, tiek asmeniniame lygmenyje. Kiekvienos šalies vyriausybė turėtų paruošti finansinio švietimo planą, kad šalies gyventojai išvengtų skaudžių finansinių nuosmukių.

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje sudėtingoje finansinėje aplinkoje sparčiai vystantis finansiniams produktams ir novatoriškoms finansinėms paslaugoms, asmenys nuolat turi priimti sudėtingus finansinius sprendimus. Turintys finansinių žinių žmonės priima finansinius sprendimus, kurie yra naudingi jų šeimos finansinei gerovei, o finansiškai neraštingi asmenys dažnai pasirenka neoptimalius sprendimus (Chhatwani, 2021). Didelę įtampą žmonių asmeniniuose finansuose sukėlė COVID-19 pandemija, kuri tuo pačiu metu išryškino finansinio švietimo naudą ir svarbą. Taip pat šių dienų aktualijos – rekordiniai infliacijos tempai, žmonės siekdami apsaugoti savo turtą domisi investicijų galimybėmis arba pajutę pinigų stygių domisi paskolų, kreditų pasiūla, dažnai neįvertindami savo finansinių galimybių. Todėl svarbu, kad žmonės finansiškai sudėtingais periodais turėtų finansinių žinių ir galėtų priimti tinkamus sprendimus. Didinant finansinio raštingumo lygį pasitelkiamos šviečiančios intervencijos, kurios sukuria milijonines išlaidas įmonėms, vyriausybėms organizacijoms ir vartotojams, tačiau šių intervencijų sąnaudos nėra suderintos su nauda vartotojams (Ward ir Lynch, 2019).

Teorinis reikšmingumas. Mokslinėje literatūroje yra akcentuojamas finansinio raštingumo aktualumas (Yeh, 2022; Voros, Szabo, Kehl, Bela Kovacs, Schepp, 2021; Lusardi, Mitchell, Curto, 2010 ir kt.). Per pastarąjį dešimtmetį autoriai pateikė teorinėje ir empirinėje literatūroje apie finansinį raštingumą daug skirtingų temų. Tyrėjai identifikuoja veiksnius, kurie lemia finansinio raštingumo lygį šalyje (Sulthana, Subrahmanyam ir Rao, 2022; Lusardi, Mitchell, Curto, 2010 ir kt.). Vyriausybės nori sužinoti apie esamą šalyje finansinio raštingumo lygį ir akcentuoja visuomenės finansinio švietimo svarbą (Madinga, Maziriri, Chuchu, Magoda, 2022). Akcentuojama, kad finansinis raštingumo ugdymas yra raktas į finansinę socializaciją, todėl svarbus visų amžiaus grupių finansinio raštingumo lygis, tačiau daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama jaunimui. Jaunimas turi suprasti finansų pasaulį, sugebėti susidoroti su finansiniais iššūkiais. Jaunas žmogus turi priimti įvairius sprendimus (pirmasis darbas, paskola būstui ar automobiliui, taupymas senatvei ar draudimas ar kt.), kurie gali turėti ilgalaikę įtaką jo tolimesniam gyvenimui (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018). Svarbu įvardinti veiksnius, kurie prisideda prie jaunimo finansinių žinių įgijimo arba žinias mažina ir suformuoti veiksmingas priemonės skirtas jaunų žmonių finansinio raštingumo ugdymui, nes efektyvus finansinio raštingumo ugdymo plano orientuoto į tikslinę grupę – jaunimą vis dar nėra.

Mokslinė problema. Kaip gerinti jaunimo finansinio ugdymo sistemą Lietuvoje?

Tyrimo objektas: Jaunimo finansinis raštingumo ugdymas.

Tyrimo dalykas: Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų atvejų studijos.

Tyrimo tikslas: Sukonstruoti geresnio finansinio raštingumo ugdymo gaires atlikus tyrimą Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijose.

Uždaviniai:

1. Pristatyti finansinio raštingumo teorinius aspektus.
2. Apibendrinti finansinio raštingumo švietimo sistemą Europoje ir Lietuvoje.
3. Įvertinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos moksleivių finansinį raštingumą ir pedagogų taikomus švietimo metodus.
4. Remiantis gautais tyrimo duomenimis ir teorija sukonstruoti gaires, kurios padėtų suprasti kaip gerinti finansinio raštingumo ugdymą.

Duomenų rinkimo metodai:

1. Mokslinės literatūros sisteminimas, analizė, palyginimas.
2. Antriniai statistiniai duomenys.
3. Pusiau struktūrizuotas interviu (kokybinio tyrimo strategija).
4. Anketinė apklausa

Duomenų analizės metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Antrinių statistinių duomenų analizė (aprašomosios statistikos metodu).
3. Pusiau struktūrizuoto interviu kokybinė turinio (Content) analizė ir interpretavimas.
4. Anketinės apklausos analizė taikant Microsoft Excel.

1. FINANSINIO RAŠTINGUMO TEORINIAI ASPEKTAI

Pirmoje šio darbo dalyje pateikiama išsami finansinio raštingumo ir finansinio ugdymo tematikos literatūros ir mokslinių tyrimų analizė. Pirmiausia pateikiamos finansinio raštingumo sampratos interpretacijos ir jų paaiškinimai. Sekančiame skyriuje identifikuojami ir aptariami veiksniai įtakoiantys finansinio raštingumo lygį šalyje. Toliau darbe nagrinėjama finansinio raštingumo situacija ir ugdymas Lietuvoje ir Europos mastu.

1.1 Finansinio raštingumo samprata

Finansinio raštingumo sąvoka pirmą kartą buvo sukurta 1787 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV), kai John Adams kreipėsi laiške į Thomas Jefferson ir pripažino finansinio raštingumo poreikį. Finansinio raštingumo poreikis buvo pripažintas siekiant įveikti sumaištį šalyje kilusią dėl nežinojimo apie kreditą, apyvartą ir monetų prigimtį. Po šio įvykio įvyko keletas pokyčių ir finansinio raštingumo sampratą vėl ir vėl vartojo įvairūs tyrinėtojai, organizacijos, valdžios institucijos. Sąvokos reikšmę autoriai pateikdavo skirtingai, nes literatūroje nebuvo aiškaus standartinio finansinio raštingumo apibrėžimo. Vieni mokslininkai finansinį raštingumą laikė finansinių žinių sinonimu ir gebėjimą atlikti paprastus skaičiavimus, kiti finansinį raštingumą laikė gebėjimu įvertinti naujas ir sudėtingas finansines priemones, taip pat svarbus akcentas buvo laikomas finansinių priemonių priėmimas ir integravimas (Garg ir Singh, 2018). Pati sąvoka švietimo žurnaluose ir finansinės savipagalbos knygoose pradėta vartoti tik dešimtojo dešimtmečio pabaigoje. 1998 metais Robert T. Kiyosaki savo knygoje – „Rich Dad, Poor Dad“ rašė „be finansinio raštingumo ir žinių apie tai, kaip veikia pinigai, vaikai nėra pasirengę susidurti su pasauliu, kuris jų laukia“ (Faulkner, 2015, p. 8). Pirmasis bibliotekose mokslo straipsnis, kuriame iš tikrųjų yra kalbama apie finansinį raštingumą yra John Bryant ir Michael Levin knyga „Banking On Our Future“, kuri išleista 2002 metais. Minėtoje knygoje yra nagrinėjamos vartotojų švietimo ir informacijos teisės, susijusios su finansinių paslaugų pirkimu (Faulkner, 2015).

Šiomis dienomis finansinį raštingumą tyrinėja įvairios mokslo sritys, tokios kaip ekonomika, sociologija, švietimo ir kultūros studijos. Siekiant iširti šią sąvoką atsiranda sinergetinis požiūris ir daugybė finansinio raštingumo interpretacijų (Safronova, Chernousova, Safronova, 2020). Daugelis termino sąvokų yra apibrėžiamos asmeniniu lygmeniu, kuris reiškia sąmoningą dabartinių ir būsimų pinigų tvarkymą planuojant išėjimą į pensiją ar didesnes išlaidas ir pan. Literatūroje gausu apibrėžimų ir visuomenės lygmeniu, kurie išsiskiria rizikingumu, nes pasak autorių silpnos visuomenės finansinės žinios arba finansinis neraštingumas gali paveikti finansų rinkas, nes žmonės investuoja į nepelningas akcijas arba nepasitiki finansų institucijomis (Cannistra, Agasisti, Amagir, Poder, Holz, Vartiak, De. Witte, 2022).

Labiausiai pripažįstama ir vartojama finansinio raštingumo samprata daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje yra pasiūlyta EBPO tarptautinio finansinio švietimo tinklo: „Finansinis raštingumas – žinios ir supratimas apie finansus ir finansines rizikas, gebėjimai, motyvacija ir pasitikėjimas savimi taikyti šias žinias ir supratimą, siekiant priimti įvairiuose finansiniuose kontekstuose veiksmingus sprendimus, didinti asmens ir visuomenės finansinę gerovę bei dalyvavimą ekonominiame gyvenime“ (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020, p. 2). Autorius pabrėžia, kad šios sąvokos esminiai elementai yra „žinios, supratimas, pasitikėjimas savimi, gebėjimai ir veiksmingi sprendimai“ (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020, p 2). Toliau lentelėje pateikiami kitų autorių finansinio raštingumo apibrėžimai (žr.1 lent.).

1 lentelė. Finansinio raštingumo sampratos apibūdinimai

Autoriai	Apibrėžimai
G. Kvieskienė (2016)	„Finansinis raštingumas – tai įgūdžių, reikalingų tinkamai suprasti ir aiškinti finansinę informaciją ir ja remiantis priimti teisingus finansinius sprendimus, visuma“.
K. Sukumaran (2015)	„Finansinis raštingumas yra koncepcija, pagal kurią asmenys ir namų ūkiai gauna reikiamą išsilavinimą ir įgūdžius, kad geriau suprastų asmeninių finansų valdymą. Tai žinių ir įgūdžių rinkinys, kurį reikia įgyti norint priimti finansinius sprendimus, kurie gali turėti įtakos finansinei gerovei“.
N. D. Philippas, C. Avdoulas (2020)	„Finansinis raštingumas – tai gebėjimas suprasti ir analizuoti finansines galimybes, planuoti ateitį ir reaguoti“.
C. Engels, K. Kumar, D. Philip (2020)	„Finansinis raštingumas – gebėjimas apdoroti ekonominę informaciją ir priimti pagrįstus finansinius sprendimus“.
L.M. Pesando (2018)	„Finansinis raštingumas – žmonių gebėjimas apdoroti ekonominę informaciją ir priimti pagrįstus sprendimus dėl finansinio planavimo, turto kaupimo, skolų ir pensijų“ „Finansinis raštingumas įkūnija daugialypį įgūdžių rinkinį, kuris atsiranda ankstyvame gyvenimo laikotarpyje, šeimoje ir formuojasi visą gyvenimą sąveikaujant su išoriniu kontekstu, įskaitant mokyklos aplinką“.
J. Riepe, M. Rudeloff, T.Veer (2020)	„Finansinis raštingumas yra lavinama kompetencija ir svarbus įrankis startuolių sėkmei ir išlikimui konkurencingoje rinkos aplinkoje“.

T .Safronova, N. Chernousova, M. Safronova (2020)	„Finansinis raštingumas laikomas kaip ugdymo požiūris kaip neatsiejama asmens socialinės kompetencijos dalis, asmenybės savybė, lemianti individo finansinius santykius su visuomene“; „Finansinis raštingumas – prigimtinis žmogaus gebėjimas tvarkyti savo asmeninius finansus, siekiant užtikrinti finansinį saugumą ir asmeninę gerovę bei efektyvius finansinius sprendimus“ „Finansinis raštingumas – bruožas apibūdinantis finansinio elgesio racionalumą“; „Finansinis raštingumas kaip finansinės kultūros komponentas, kuris apima tokius kultūrinius elementus kaip žinios, įgūdžiai, vertybės, normos ir tradicijos“.
G. A. Panos, J.O.S. Wilson (2020)	„Finansinis raštingumas yra vienas iš svarbiausių finansinės gerovės veiksnių“.
R. Vaitkus, A. Vasiliauskaitė (2018)	„Finansinis raštingumas – priemonė veiksmingai valdyti savo finansinius išteklius ir taip užsitikrinti savo asmeninį finansinį saugumą“.
A. Lusardi (2019)	„Finansinis raštingumas reiškia finansines žinias ir finansinį elgesį“.
K.C. Rakow (2019)	„Finansinis raštingumas kaip įgūdžių ir žinių finansiniais klausimais turėjimas, kad užtikrintai būtų imtasi veiksmų, kurie geriausiai atitinka asmens asmeninius, šeimos ir pasaulinės bendruomenės tikslus“.
U. Batsaikhan, M. Demertzis (2018)	„Finansinis raštingumas yra finansinis švietimas, pavyzdžiui, pagrindiniai ekonomikos, statistikos ir skaičiavimo įgūdžiai, taip pat gebėjimas panaudoti šiuos įgūdžius priimant finansinius sprendimus“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis lentelėje nurodytais šaltiniais

Akivaizdu, kad dauguma apibrėžimų labai panašiai apibūdina finansinio raštingumo sampratą. Dauguma tyrinėtojų remiasi ekonomikos mokslo apibrėžimais ir pabrėžia, kad finansinis raštingumas reikalauja tam tikrų savybių: gebėjimo analizuoti finansinę, ekonominę informaciją ir tam tikrų sąvokų supratimo. Tik išugdęs šias savybes individas gali priimti pagrįstus, efektyvius ir palankius finansinei gerovei sprendimus ir taip užtikrinti savo finansinį saugumą. Sociologiniu požiūriu samprata pateikiama kaip bruožas apibūdinantis elgesio racionalumą. Taip pat vyrauja socialinis – kultūrinis požiūris, kuris

išskiria šią sąvoką kaip žinias, įgūdį, vertybę, normą ir tradicijas. Analizuojant sampratą švietimo požiūriu galime matyti, kad finansinis raštingumas savybė, kurią ugdome visą gyvenimą.

1.2 Finansinio raštingumo lygį lemiantys veiksniai

Anot N. Garg ir S. Singh (2018) atsižvelgiant į nepakankamo finansinio raštingumo lygio visame pasaulyje problemą yra atliekama daug tyrimų, siekiant suprasti įvairių veiksnių įtaką finansinio raštingumo lygiui. Veiksnių skatinančių ar mažinančių finansinį raštingumą supratimas gali padėti įgyvendinti tam tikras politines intervencijas namų ūkių ir ekonomikos finansinei gerovei didinti. Lemiantys finansinę kompetenciją veiksniai klasifikuojami į demografinius, ekonominius, kultūrinius, politinius veiksnius (žr. 1 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dewi, 2022; Gupta, Hanagandi, 2022; Irman, Suwitko, Fadrul, 2020; Kadoya, Khan, 2020; Garg, Singh, 2018; Ahunov, Van Hove, 2019; Lusardi, Mitchell, 2011; Iacovoiu 2018; Migliaccio, 2021

1 pav. Veiksniai, kurie daro įtaką finansiniam raštingumui

Finansinio raštingumo lygiui įtaką turi du pagrindiniai veiksniai: išoriniai ir vidiniai. Išoriniai veiksniai yra susiję su ekonominės aplinkos sąlygomis, tokiomis kaip infliacija, palūkanų normos. Vidiniai veiksniai susiję su demografiniais elementais, tokiais kaip lytis, amžius, etninė kilmė, švietimas, socialiniai ir ekonominiai veiksniai (profesija ir pajamos) (Dewi, 2022). Demografinis faktorius yra apibūdinamas „kaip gyventojų charakteristikos, kurias sudaro lytis, šeimyninė padėtis, gyvenimo sąlygos ir namų ūkio sudėtis, kalba, etninė kilmė, sveikata ir negalia, išsilavinimas ir mokymasis, užimtumo statusas ir profesija, pajamos ir namų ūkių vartojimas, gyventojų tankumas ir gyventojų vieta mieste bei kaimo vietovėse“ (Dewi, 2022, p. 4). Finansinio raštingumo demografiniai veiksniai analizuojami daugelio autorių tyrimuose (Dewi, 2022; Gupta, Hanagandi, 2022; Irman, Suwitko, Fadrul, 2020;

Kadoya, Khan, 2020; Garg, Singh, 2018; Kim, Mountain, 2019 ir kt.). Toliau atskirai analizuojamas kiekvienas veiksnys:

Lytis. Mokslinių tyrimų rezultatai įrodo, kad lytis turi reikšmingos įtakos finansinio raštingumo lygiui. Skirtinga lytis veikia individo įgūdžių ir žinių santykį bei finansines galimybes. Įgūdžiai ir žinios yra svarbios individo gyvenime tiek finansinių žinių supratimas teoriniu lygmeniu, tiek jų pritaikymas praktinėse situacijose (Dewi, 2022). Atlikti moksliniai tyrimai parodo, kad vyrų finansinis raštingumo lygis yra didesnis negu moterų (Dewi, 2022; Gupta, Hanagandi, 2022; Irman, Suwitko, Fadrul, 2020; Kadoya, Khan, 2020; Garg, Singh, 2018; Pinjisakikool, 2017; Venkataraman; Venkatesan, 2018; Xu, Zia, 2012; Desdemon, 2018; Sulthana, Subrahmanyam, Rao, 2021; Kvieškienė, 2016; Lusardi, 2019; Philippas, Avdoulas, 2020). Vienas iš tyrimų atskleidžia, kad „visame pasaulyje yra finansiškai raštingi 35 proc. vyrų ir 30 proc. moterų“ (Klapper, Lusardi, van Oudheusden, 2015). Toks lyčių atotrūkis pastebimas tiek ekonomiškai išsivysčiusiose, tiek besivystančiose visuomenėse (Dewi, 2022). Moterys labiau nei vyrai tampa ekonomiškai pažeidžiamos dėl ilgesnės gyvenimo trukmės, trumpesnės darbo patirties ir kitų veiksnių (Xu, Zia, 2012). Moteriškos lyties atstovės yra linkusios vengti rizikos, o vyrai labiau linkę rizikuoti ir pasitikėti finansiniais sprendimais, taip pat moterims yra sunkiau kontroliuoti ir įveikti finansines problemas, nei vyrams (Irman, Suwitko, Fadrul, 2020). Mokslininkai finansinio raštingumo atotrūkį tarp lyčių sieja su socializacijos procesu ir siekia jį sumažinti finansiniu švietimu (Amari, Salhi, Jarboui, 2020).

Amžius. Finansinio raštingumo modeliai atskleidžia, kad amžius tampa svarbiu veiksniumi lemiančiu finansinių žinių įgijimą, nes finansinio raštingumo lygis keičiasi per individo gyvenimo ciklą (Kadoya, Khan, 2020). Šiame darbe išskiriami trys žmogaus gyvenimo tarpsniai: jaunystė, vidutinis amžius ir senyvo amžiaus tarpsnis. Daugelis autorių vieningai teigia, kad jaunoji karta ir senyvo amžiaus asmenys turi žemiausią finansinio raštingumo lygį (Garg, Singh, 2018; Dewi, 2022; Irman, Suwitko, Fadrul, 2020; Kadoya, Khan, 2020). Autoriai Garg ir Singh teigia, kad jaunimas visame pasaulyje pasižymi žemesniu finansinio raštingumo lygiu lyginat su kitomis amžiaus grupėmis. Jauni žmonės turi mažesnes finansines žinias ir pasižymi ne tokiu apdairiu finansiniu elgesiu kaip suaugusieji (Dewi, 2022; Pinjisakikool, 2017). „Jauni žmonės turi įgyti aukštą finansinio raštingumo lygį, kad galėtų priimti pagrįstus ilgalaikius finansinius sprendimus“ (Gupta, Hanagandi, 2022, p. 84). Vidutinio amžiaus asmenys demonstruoja aukščiausią finansinio raštingumo lygį (Kadoya, Khan, 2020). Galima daryti prielaidą, kad vidutinio amžiaus žmonės rodo geriausias finansinio raštingumo rezultatus, nes jau yra pabaigę mokslus, turintys darbinės patirties ir susipažinę su finansinėmis paslaugomis ir prekėmis. Amžius turi teigiamą koreliaciją su finansiniu raštingumu, nes kuo žmogus vyresnis tuo daugiau žinių ir patirties finansų srityje turi ir pasak autoriaus aukščiausias finansinio raštingumo lygis pasiekiamas 50-60 gyvenimo metais (Pinjisakikool, 2017). Tačiau literatūroje yra pateikiamas ir priešingas požiūris, kad amžius neturi įtakos finansinio raštingumo kitimui (Kim, Mountain, 2019; Irman, Suwitko, Fadrul,

2020). Pensijinio amžiaus žmonės turi mažai finansinių žinių apie pagrindines finansines sąvokas tokias kaip infliacija, rizikos diversifikavimas ir pan. (Garg, Singh, 2018). Autoriai L. Xu ir B. Zia (2012) daro prielaidą, kad senstant žinios nyksta, ir finansinių žinių mažėjimą sieja su senatvei būdingu pažinimo proceso nuosmukiu.

Šeimyninė padėtis. Šeimyninė padėtis įtakoja finansinio raštingumo lygį, nes mažesnes finansines žinias turi: „išsiskyre, našliai arba atsiskyre asmenys, taip pat jauni, vieniši ir jauni susituokę ir neturintys vaikų“ (Garg, Singh, 2018, p. 178).

Išsilavinimas. Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad individo išsilavinimas turi įtakos finansinio raštingumo lygiui (Gupta, Hanagandi, 2022; Kadoya, Khan, 2020; Xu, Zia, 2012; Desdemona, 2018; Irman, Suwitko, Fadrul, 2020; Sulthana, Subrahmanyam, Rao, 2021; Kvieskienė, 2016). „Aukštasis išsilavinimas reiškia aukštą finansinį raštingumą, o mažiau išsilavinę žmonės mažiau išmano finansų sritį“ (Garg, Singh, 2018, p. 178). Autoriai atskleidžia, kad asmenys, kurių mokymosi programa susijusi su tiksliais mokslais kaip: algebra, trigonometrija ar fizika pasižymi aukštesniu finansinio raštingumo lygiu (Garg, Singh, 2018). „Išsilavinimas yra labai svarbus formuojant finansinį raštingumą tiek neformaliame ugdyje, tiek formaliame ugdyje – mokykloje ar universitete“ (Irman, Suwitko, Fadrul, 2020, p. 227). Išsilavinęs žmogus turi daugiau galimybių kelti kvalifikacinius gebėjimus, susipažinti su naujovėmis finansų srityje ir atpažinti finansinius sukčiavimo atvejus. Įtaką žmogui daro ir aplinka, jeigu šeimos rate yra nors vienas išsilavinęs šeimos narys yra dalinamasi žiniomis ir patirtimi, dėl šios priežasties įgaunama daugiau finansinių žinių. Vaikai, kurių tėvai turi aukštesnį išsilavinimą yra linkę pasiekti žymiai aukštesnius rezultatus finansų srityje (Legenzova, Gaigalienė, Leckė, 2019). Taip pat išsilavinimas gali reikšti didesnes namų ūkio pajamas, o tai dažnai žmones paskatina įgyti finansinių žinių investavimo tikslais ir pan. (Kadoya, Khan, 2020).

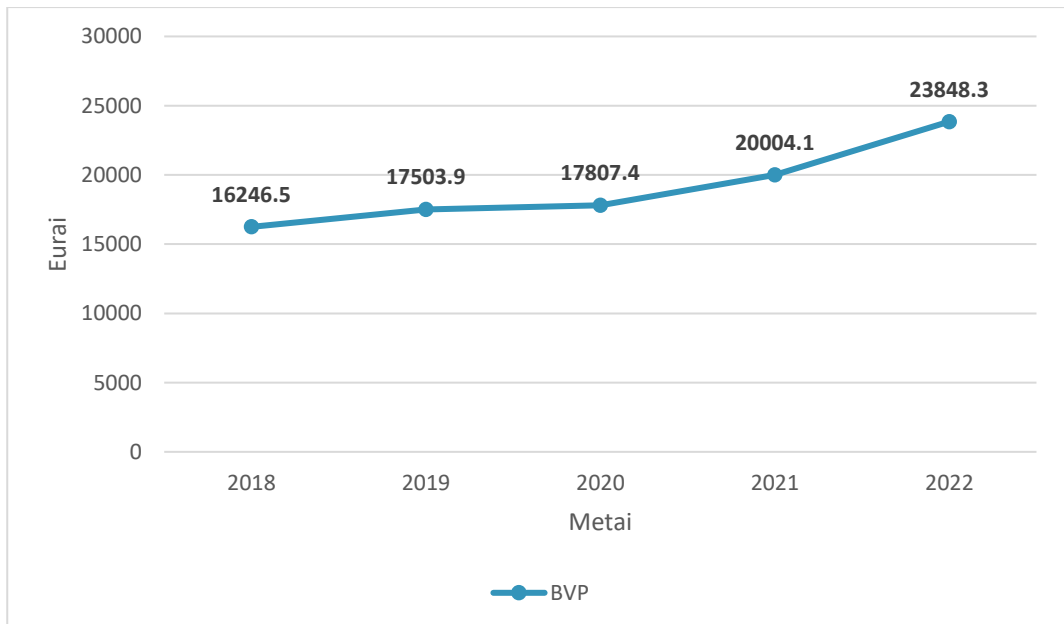
Pajamos. Finansinis raštingumas ir pajamos turi teigiamą koreliaciją, nes didėjant pajamoms didėja finansinio raštingumo lygis (Garg, Singh, 2018; Dewi, 2022; Sulthana, Subrahmanyam, Rao, 2021). Atlikti tyrimai rodo, kad asmenys, kurie gauna mažesnes pajamas turi žemesnį finansinio raštingumo lygį (Garg, Singh, 2018). Literatūroje pateikiamos ir prieštaraujančios nuostatos: Kim ir Mountain (2019) ir Legenzova, Gaigalienė, Leckė (2019) atlikti tyrimų rezultatai atskleidžia, kad pajamos neturi tiesioginės įtakos finansinėms žinioms., tačiau didesnis pajamų dydis teigiamai veikia sprendimą naudotis finansinėmis paslaugomis ir investuoti (Gupta, Hanagandi, 2022).

Gyvenamoji vietovė. Individo finansinio raštingumo lygį įtakoja jo gyvenamoji vieta: mieste gyvenantys asmenys yra finansiškai raštingesni, nei gyvenantys kaimo vietovėse. Tyrimai atskleidžia, kad asmenys gyvenantys mieste dažniausiai yra turintys išsilavinimą ir užima aukštesnes pareigas darbo rinkoje (Xu, Zia, 2012; Kvieskienė, 2016). Taip pat miesto gyventojai turi galimybę naudotis visomis finansinėmis paslaugomis ir sužinoti visas finansų sektoriaus naujienas, priešingai nei kaimo vietovėse gyvenantys asmenys (Gupta, Hanagandi, 2022).

Toliau darbe analizuojami ekonominiai – išoriniai veiksniai darantys įtaką finansinio raštingumo lygiui.

Bendras vidaus produktas (toliau BVP). BVP turi neatsiejamą ryšį su finansinio raštingumo lygiu šalyje. Anot autorės Iacovoiu (2018) šalys turinčios aukštą šalies ekonomikos raidą tai yra didelį BVP rodiklį atitinkamai pasižymi ir aukštu finansinio raštingumo lygiu. Finansinio raštingumo lygis įvairiuose šalyse labai skiriasi: „šalys, kurios turi didžiausią finansinio raštingumo lygį yra Norvegija, Danija ir Švedija, taip pat pasižymi aukštu BVP gyventojui, kuris siekia 97 005 JAV dolerius, o žemiausias finansinio raštingumo lygis yra šalyse, kuriuose išvystymo lygis yra žemas ir kurių BVP vienam gyventojui nesiekia 5 500 JAV dolerių tai Afganistanas, Albanija, Angola, Somalis ir Jemeno Respublika“ (Iacovoiu, 2018, p. 25).

Toliau darbe analizuojamas 2018-2022 metų BVP kitimas vienam gyventojui Lietuvoje, to meto kainomis, Eur. (žr. 2 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal oficialios statistikos portalas, 2022

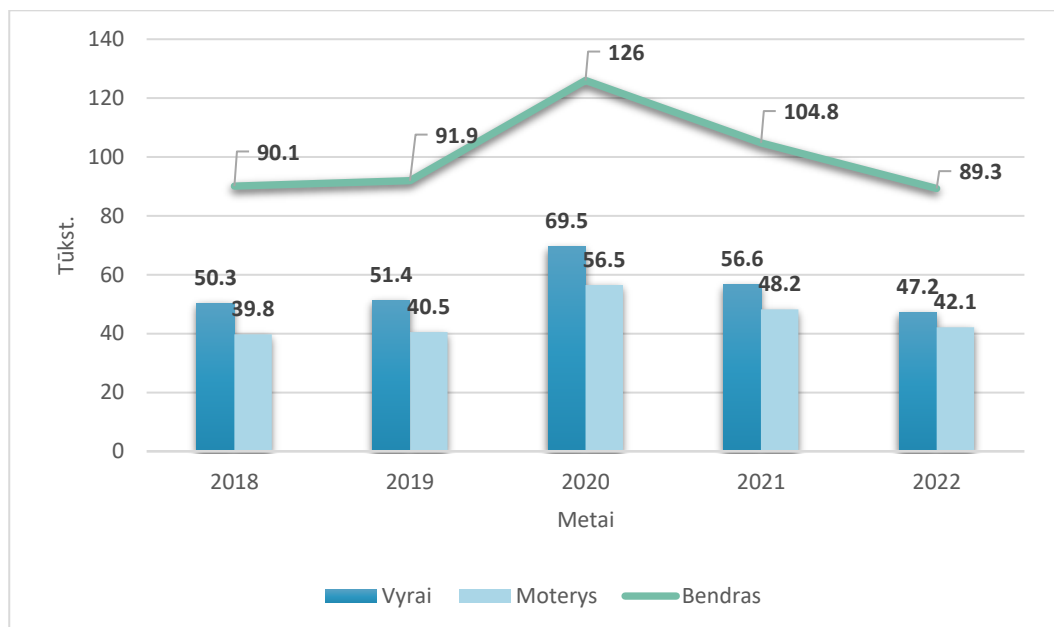
2 pav. BVP kitimas 2018-2022 metais Lietuvoje

Iš pateikto grafiko galima matyti, kad BVP rodiklis Lietuvoje turi tendenciją didėti (žr. 2 pav.). Taigi galima teigti, kad didėjantis rodiklis reiškia ne tik gerėjančias žmonių gyvenimo sąlygas, bet ir didėjančią finansinį raštingumą, tačiau šis rodiklis nevisiškai paaiškina pasaulinius finansinio raštingumo skirtumus, o tai reiškia, kad yra kitų veiksnių, kurie turi didesnę įtaką finansinio raštingumo lygiui.

Nedarbingumas. Gyventojų užimtumas reikšmingai įtakoja žinių įgijimą, nes dirbantieji turi daugiau galimybių sužinoti apie naujoves finansų srityje, finansines problemas darbo vietoje,

ekonomines tendencijas ir pan. Dėl paminėtų veiksnių dirbantieji asmenys turi aukštesnes finansines žinias, tačiau daug įtakoja ir individo profesija (Kadoya, Khan, 2020).

Siekiant išnagrinėti Lietuvos nedarbo lygio kitimą 2018-2022 metais pateikiamas grafikas (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal oficialios statistikos portalas, 2022

3 pav. Nedarbo lygio kitimas 2018-2022 metais Lietuvoje

Vyrų nedarbo lygis fiksuojamas didesnis nei moterų. Vidutiniškai nedirbančiųjų šalyje per penkerius metus buvo 100,42 tūkst., tarp jų vyrų nedarbingumas siekė 55 tūkst., o moterų 45,42 tūkst. bedarbių. Didžiausias nedarbo lygis buvo fiksuotas 2020 metais: 69,5 tūkst. vyrų ir 56,5 tūkst. moterų. 2020 metais bedarbystės lygis išaugo lyginant su 2019 metais – 34,1 proc. punkto, šiam staigiam pokyčiui įtaką turėjo ir šalyje vyravusi COVID-19 pandemija. Mažiausiai bedarbių fiksuota 2022 metais – 89,3 tūkst. (47,2 tūkst. vyrų ir 42,1 tūkst. moterų). Taigi galima teigti, kad kol valstybė nesiims priemonių bedarbystės mažinimui, tai gali turėti poveikį finansinio raštingumo lygiui šalyje.

„Kultūra – kolektyvinis proto programavimas, kuris atskiria vienos grupės ar žmonių kategorijos narius nuo kitų“ (Ahunov, Van Hove, 2019, p. 2263). Svarbu paminėti, kad kultūra formuojasi nuo ankstyvos vaikystės ir turi įtakos individo vertybėms ir požiūriui. Bėgant laikui kultūros suformuotos normos beveik nesikeičia arba keičiasi labai nežymiai, todėl yra svarbu įvardinti kultūrinius veiksnius, kurie turi įtakos finansinio raštingumo lygiui (Ahunov, Van Hove, 2019).

Pagrindiniai kultūriniai veiksniai, kurie turi įtakos finansinio raštingumo lygiui yra rasė, religija ir geografija. Anot autorių A. Lusardi ir O. Mitchell (2011) rasė turi reikšmingą ryšį su finansiniu raštingumu: baltaodžiai ir azijiečiai yra labiau nusimanantys finansų srityje lyginant su afrikiečiais,

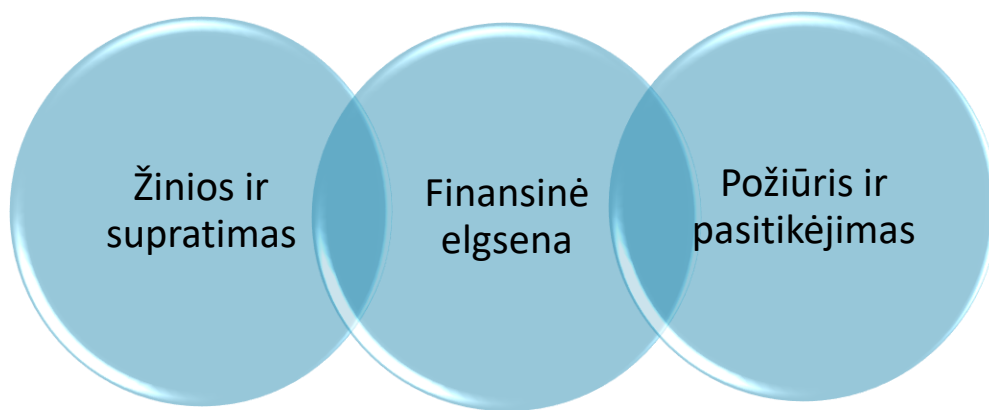
amerikiečiais ir ispanais. Skirtingų religijų atstovai demonstruoja skirtingą žinių lygį, tai įrodo Nyderlanduose atliktas tyrimas, kuris rodo, kad mažiausiu finansiniu išprusimu pasižymi musulmonai ir kitos mažos religinės grupės. Geografinė vietovė taipogi turi reikšmingą ryšį žmogaus finansinėms žinioms, nes toje pačioje šalyje, bet skirtingame regione gali skirtis žmonių finansinio raštingumo lygis (Lusardi, Mitchell, 2011).

Politiniai veiksniai irgi turi reikšmingą įtaką finansinio raštingumo lygiui. Ypač svarbu yra užtikrinta tinkama švietimo sistema, kad būtų įtraukiamos visos visuomenės grupės, ypatingą dėmesį skiriant jaunimui (Pesando, 2018). Taipogi svarbų vaidmenį finansinio švietimo srityje atlieka finansinės ir valstybinės institucijos, kurios rengia įvairias švietimo programas, ataskaitas ir apklausas (Migliaccio, 2021).

Išanalizavus visus tiesiogiai ir netiesiogiai finansinio raštingumo lygiui įtaką darančius veiksnius, galima pateikti išvadas. Demografiniai veiksniai parodė, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas jaunimui, neturintiems šeimos ar išsiskyrusiems ir užmiestyje gyvenantiems žmonėms. Finansinis raštingumas keičiasi per individo gyvenimo ciklą, todėl aukščiausias finansinio raštingumo lygis pasiekiamas vidutiniame amžiuje, žemą lygį demonstruoja jaunimas ir senyvo amžiaus žmonės. Finansinis raštingumas turi teigiamą koreliaciją su vyriška lytimi ir išsilavinimu, pajamomis. Svarbu stebėti ir atitinkamai imtis priemonių kintant ekonominiams rodikliams, nes jie įtakoja finansinio raštingumo lygį šalyje. Šalys turinčios aukštą ekonominę raidą ir didelį gyventojų užimtumą demonstruoja geresnius finansinio raštingumo rezultatus. Kultūriniai veiksniai tokie kaip rasė, religija ir geografija, taip pat įtakoja individo finansinę gerovę ir socializaciją. Numatytas tinkamas švietimo planas bei tikslinga valstybinių ir finansinių institucijų veikla yra svarbus indėlis į valstybės finansinio ugdymo kokybę.

1.3 Finansinio raštingumo ugdymas ir švietimo programos Europos kontekste

Mokslininkai finansinį švietimą literatūroje apibrėžia kaip mokymą, kuriuo siekiama didinti finansinio raštingumo lygį. Finansinio švietimo tikslas yra žmonių įtikinimas pasirinkti tinkamą finansinį elgesį ir priimti gerai apgalvotus finansinius sprendimus (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018). Autoriai išskiria tris komponentus, kurie svarbūs finansinio raštingumo ugdyme (žr. 4 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018, p. 58

4 pav. Finansinio švietimo svarbiausi komponentai

Pirmasis svarbus komponentas – žinios ir supratimas. Siekiant priimti palankius sprendimus individas turi turėti finansinių žinių ir jas suprasti ne tik teoriniu lygmeniu, bet suprasti ir praktinio taikymo galimybes. „Žinių poveikis elgesiui yra gana ribotas“, dėl to svarbūs ir kiti komponentai (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018, p. 58).

Finansinė elgsena. Svarbu, kad individas „priimtų racionalius sprendimus, nes kartais žmonės klaidingai supranta informaciją ir elgiasi iracionaliai“ (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018, p.57).

Požiūris ir pasitikėjimas. „Svarbus pritaikymas už konteksto, kuriame tai buvo išmokta ribų, todėl svarbu savarankiškas veiksmingumas ir motyvacija“ (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, Wilschut, 2018, p. 58).

Individas, kuris turi visus tris komponentus pasižymi geru finansinio raštingumo lygiu ir apdairiu finansiniu elgesiu, sustiprina savo kaip ekonominio piliečio galimybes. Tarptautinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pasaulyje finansinio raštingumo žinios nėra didelės, dėl šios priežasties reikalinga efektyvi, tarptautinė švietimo strategija (OECD, 2020).

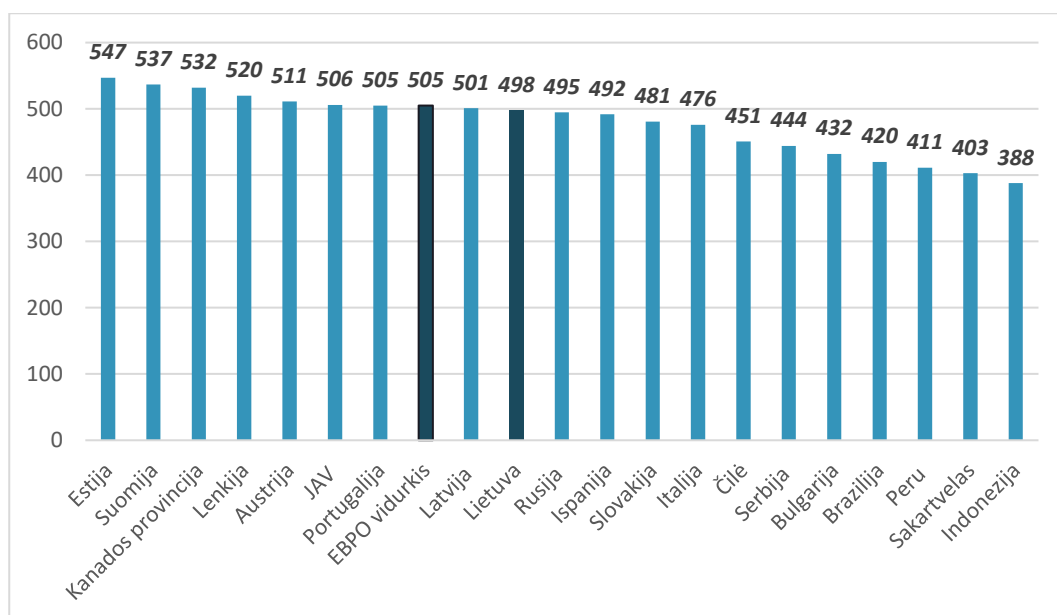
„Per pastaruosius du dešimtmečius finansinis švietimas kaip finansinės įtraukties priemonė įgavo pagreitį visame pasaulyje“ (Tertak, 2022, p. 19). Didžiausias dėmesys finansiniam raštingumo švietimui buvo skirtas po pasaulinės finansų krizės vyravusios 2007-2008 metais (Henderson, Beach, Sun, McConnel, 2020; Tertak, 2022). Po finansinės krizės „vyriausybės nustatė, kad finansinis raštingumas yra būtinas žmonių gyvenimo įgūdis ir finansiškai raštingi gyventojai pagerins finansinį stabilumą“ (Henderson, Beach, Sun, McConnel, 2020, p. 194). Pasak autoriaus šviesti finansiškai visuomenę tai skatinti naudotis finansinėmis paslaugomis, didinti individų finansines galimybes ir finansinę gerovę (Tertak, 2022). Ypač didelę reikšmę finansinio švietimo srityje turi FinTech sektorius. Įmonės ir platformos ne tik kuria naujos kartos finansines priemones, bet ir supaprastina asmeninių finansų

valdymą, finansų planavimą, taip skatindamos ir palengvindamos finansinį švietimą (Panos, Wilson, 2020). Siekiant finansinės socializacijos Europoje didėja finansinio raštingumo švietimo programų ir finansinis raštingumas įtraukiamas kaip privalomas dalykas į mokyklų švietimo planą, tačiau tai padidina našta mokytojams, kurie nėra kompetentingi šioje srityje (Henderson, Beach, Sun, McConnel, 2020).

Nors pabrėžiama daug finansinės socializacijos privalumų, tačiau literatūroje yra pateikiama prieštaraujančių nuostatų. Prieštaraujantį požiūrį propaguojantys asmenys skelbia, kad „finansinio raštingumo skatinimas atneša daugiau žalos nei naudos“ (Tertak, 2022, p. 21). Finansinio raštingumo šalininkai teigia, kad „nėra empirinių įrodymų, kad intensyvus finansinis švietimas galėtų užkirsti kelią blogiems finansiniams sprendimams, finansinei panikai ar apsaugoti žmones nuo finansinio sukčiavimo“ (Tertak, 2022, p. 21). Pasak autoriaus remiantis kaštų ir naudos analize daugiau naudos nei privalomasis finansinis švietimas ar pastangos suaugusiųjų švietime duotų kitos priemonės: griežtesni finansiniai reglamentai, vartotojų apsaugos priemonės ir nemokamos finansinės konsultacijos (Tertak, 2022).

Nepaisant kritiškos nuomonės apie finansinio raštingumo švietimą, visame pasaulyje intensyviai yra skatinama finansinio raštingumo plėtra ir rengiamos švietimo strategijos (Tertak, 2022). Vyriausybės suinteresuotos skatinti finansinio raštingumo ugdymą, nes žmonių finansiniai sprendimai turi įtakos šalies ekonomikos raidai (Madinga, Maziriri, Chuchu, Magoda, 2022). Išsivysčiusių šalių vyriausybės ir finansų institucijos išikėlusios tikslą – sukurti nacionalinę finansinio švietimo strategiją, kuri būtų naudojama mokymosi įstaigose ir darbo vietose (Amari, Salhi, Jarbou, 2020). Toliau darbe pateikiama finansinį raštingumą skatinančių programų, projektų apžvalga Europoje.

EBPO įsteigtas tarptautinis penkiolikmečių žinių vertinimo tyrimas – PISA (*angl. programme for international student assessment*) yra orientuotas į mokinius, kurie yra pabaigę privalomojo švietimo ugdymo programą. Mokinių žinios tikrinamos penkiose srityse, kurios yra trys privalomosios. Privalomosios yra: skaitymo, matematikos, gamtos mokslų, o pasirenkamosios sritys finansinis raštingumas ir kiekvieno tyrimo metu siūloma nauja sritis: 2015 metais tai buvo – problemų sprendimas bendradarbiaujant, o 2018 metais globaliosios kompetencijos (OECD, 2018). Tarptautinis tyrimas PISA vykdomas kas trejus metus. Tyrime mokinių finansinis raštingumas pradėtas vertinti 2012 metais, o Lietuva pirmą kartą sudalyvavo tyrime 2015 metais. Svarbu paminėti, kad dalyvių skaičius kiekvienais metais didėja: 2000 metais tyrime dalyvavo tik 36 šalys, o paskutinio tyrimo metu 90 šalių. Kiekvienoje šalyje prisijungia vis daugiau mokinių ir mokymo įstaigų. Tyrimo apžvalga ir jos išsami analizė pedagogams ir politikos atstovams padeda formuoti efektyvesnę ir labiau įtraukiantį finansinį jaunimo švietimą (OECD, 2021). Paskutinio PISA tyrimo rezultatai yra džiuginantys, nes Lietuvos penkiolikmečių žinios vertinamos aukštesniais balais ir Lietuva yra netoli EBPO vidurkio (žr. 5 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal EBPO, 2018, p. 17

5 pav. Finansinio raštingumo tyrimo rezultatai, 2018

2018 metų rezultatai parodo, kad Lietuva surinko 498 balus, o EBPO vidurkis 505 taškai, o 2015 metų duomenimis Lietuvos penkiolikmečiai buvo surinkę – 449 taškus tai yra 49 taškais mažiau lyginant su 2018 metų tyrimo duomenimis. Geriausius rezultatus finansinio raštingumo srityje 2018 metais demonstruoja Estija – 547 taškai, Suomija – 537 taškai ir Kanados provincija – 532 taškai. Žemiausią kompetenciją šioje srityje turi šių šalių jaunimas: Peru – 411 taškai, Sakartvelas – 403 taškai ir paskutinėje pozicijoje Indonezija – 388 taškai (OECD, 2015; OECD, 2018). Tyrime atskleista, kad tokiam taškų pasiskirstymui turi įtakos tokie veiksniai kaip: lytis, socialinis, ekonominis ir kultūrinis statusas, vietovė, tėvų įsitraukimas į vaikų finansinio raštingumą ugdymą (OECD, 2018).

Lietuvoje 7,7 proc. dalyvavusiųjų tyrime pasiekė aukščiausią 5-ąjį gebėjimų lygmenį, šis rodiklis yra 2 kartus didesnis nei 2015 metais. Bazinio (2-ojo) lygmens nepasiekė 14,2 proc. penkiolikmečių, tačiau lyginant su 2015 metais šis rodiklis pagerėjo daugiau nei 2 kartus. Duomenis lyginant su EBPO šalių vidurkiu galima teigti, kad Lietuvoje yra 0,5 proc. mažiau bazinio lygmens nepasiekusių mokinių. Aukščiausią lygmenį pasiekusių mokinių yra 3,7 proc. mažiau lyginant su EBPO šalių vidurkiu (OECD, 2018). Sekantis PISA tyrimas pradėtas vykdyti 2022 metų pavasarį, nes buvo nukeltas dėl šalyje vyravusios COVID –19 pandemijos (OECD, 2021).

„2008 metais EBPO įsteigė tarptautinį finansinio švietimo tinklą – INFE“ (Terták, 2022, p. 28). INFE buvo įkurtas su tikslu valstybėms padėti kurti ir įgyvendinti nacionalines finansinio švietimo programas ir sukurti novatoriškas metodikas, skirtas gyventojų finansinio raštingumo lygio kėlimui. INFE narių skaičius nuolat auga, šiuo metu prie tinko yra prisijungusios 278 viešosios institucijos ir 131 šalis. Tinklas INFE nagrinėja keturias sritis susijusias su finansiniu švietimu: standartų nustatymas,

įgyvendinimas ir vertinimas, finansinis švietimas ir skaitmeninis poveikis, finansinis švietimas darbo vietoje, visuomenės senėjimo poveikis. Taip pat yra plėtojamos ir anksčiau nagrinėtos sritys susijusios su finansiniu švietimu. INFE tinklas kas dvejus metus vykdo suaugusiųjų kompetencijų tyrimą, kuriuo siekia išsiaiškinti visų dalyvaujančių šalių piliečių, kurių amžius nuo 18 iki 79 metų kompetencijas. Lietuva pirmą kartą INFE tyrime sudalyvavo 2014 metais (OECD, 2020). Finansinio raštingumo kompetencijų tyrime Lietuva paskutinį kartą dalyvavo 2016 metais ir rezultatai parodė, kad Lietuvos gyventojų finansinio raštingumo lygis yra šiek tiek mažesnis už EBPO vidurkį: Lietuvos rezultatas – 13,5 taškai, o EBPO vidurkis – 13,7 taškai. Aukščiausius rezultatus INFE tyrime pasiekė Prancūzija – 14,9 taškai, Suomija – 14,8 taškai ir Norvegija – 14,6 taškai (OECD, 2016). 2020 metais Lietuva INFE tyrime nedalyvavo, o pirmąsias pozicijas užėmė Honkongas, Kinija – 14,8 taškai, Slovėnija – 14,7 taškai ir Austrija – 14,4 taškai (OECD, 2020).

INFE tinklas organizuoja ir kasmetinį renginį – pasaulinę pinigų savaitę (*angl. Global money week*). Pasaulinė pinigų savaitė organizuojama nuo 2012 metų kiekvienais metais siekiant padidinti žmonių informuotumą apie finansus. Šią programą sukūrė ir koordinavo „Child and Youth Finance International“, 2020 metais programos koordinavimą perėmė EBPO tarptautinis finansinio švietimo tinklas, o nacionaliniu mastu organizuoja įvairios suinteresuotos šalys. Pasaulinės pinigų savaitės pagrindinis tikslas gerinti jaunų žmonių finansinį raštingumą, kad būtų užtikrinamas kokybiškas išsilavinimas ir jaunimas būtų informuotas apie piniginius reikalus ir priimtų racionalius sprendimus, kurie turi įtakos jų atspariam finansiniam gyvenimui ir finansinei gerovei. Pasaulinė pinigų savaitė organizuojama įvairiomis formomis seminarai, paskaitos, konkursai, mokomieji žaidimai, apsilankymai finansinėse institucijose ir panašiai. Lietuva aktyviai dalyvavo šioje programoje nuo 2013 metų iki 2019 metų (OECD, 2023).

Dar viena garsi tarptautinė organizacija, prisidedanti prie jaunimo finansinio išsilavinimo yra Aflatoun International. Organizacija siūlo socialinį ir finansinį švietimą vaikams ir jaunimui visame pasaulyje. Aflatoun International programos yra orientuotos į skirtingo amžiaus grupes, taip pat pritaikytos pagal vietovės poreikius ir specifines aplinkybes (Aflatoun International, 2021). Programa siekiama, kad vaikai visame pasaulyje turėtų supratimą apie savo teises ir pareigas, taip pat suprastų finansines priemones skirtas įgyvendinti teisėms (Kvieskienė, 2016). Aflatoun International programoje Lietuvą atstovauja Lietuvos vaikų fondas, kuris dirba su socialinę atskirtį patiriančiais vaikais, Lietuvos tautinėmis mažumomis gerinant jų išsilavinimą ir įsitraukimą į darbo rinką bei visuomenės gyvenimą (Aflatoun International, 2021).

Šiame skyriuje paminėti didžiausią reikšmę finansinio švietimo sričiai turintys tarptautiniai tyrimai, iniciatyvos, kurios aktualios ne tik Europos, bet ir Lietuvos finansinio ir ekonominio švietimo sistemai.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos sąjungos šalyse finansinio raštingumo žinios nėra pakankamos, todėl svarbus finansinio raštingumo ugdymas, kuris užtikrintų ne tik šalių ekonominę gerovę, bet pagerintų namų ūkių finansines galimybes ir gyvenimo kokybę. Svarbu, kad ugdant finansiškai stiprią visuomenę, būtų užtikrinami trys komponentai: žinios ir supratimas, racionali finansinė elgsena, tinkamas požiūris ir pasitikėjimas. Europoje yra skiriama vis daugiau dėmesio finansiniam ir ekonominiam švietimui, tačiau dėl šalių ekonominių, demografinių, politinių, kultūrinių skirtumų fiksuojamas skirtingas šalių finansinio raštingumo lygis ir vieningos nacionalinės finansinio švietimo strategijos vis dar nėra, tačiau siekiant ekonominio bei finansų sistemų stabilumo, finansinių technologijų naujumo įgyvendinama daug tarptautinių projektų ir atliekami tyrimai. Didelį indėlį finansinio ugdymo situacijos įvertinimui ir atitinkamų priemonių parinkimui, efektyvios finansinio ir ekonominio švietimo strategijos formavimui suteikia – EBPO tarptautinis penkiolikmečių žinių vertinimo tyrimas – PISA bei suaugusiųjų kompetencijų tyrimas – INFE. Taip pat kitos programos orientuotos į jaunimo įsitraukimą ir žinių suteikimą vykdant įvairias veiklas įtraukiant didelį srautą jaunimo tai INFE tinklo organizuojama – Pasaulinė pinigų savaitė. Taipogi Aflatoun International programa, kuri atlieka finansinio švietimo misiją įtraukiant jaunimą, kuris patiriantį socialinę atskirtį bei tautines mažumas.

1.4 Jaunimo finansinis raštingumas ir jo ugdymas Lietuvoje

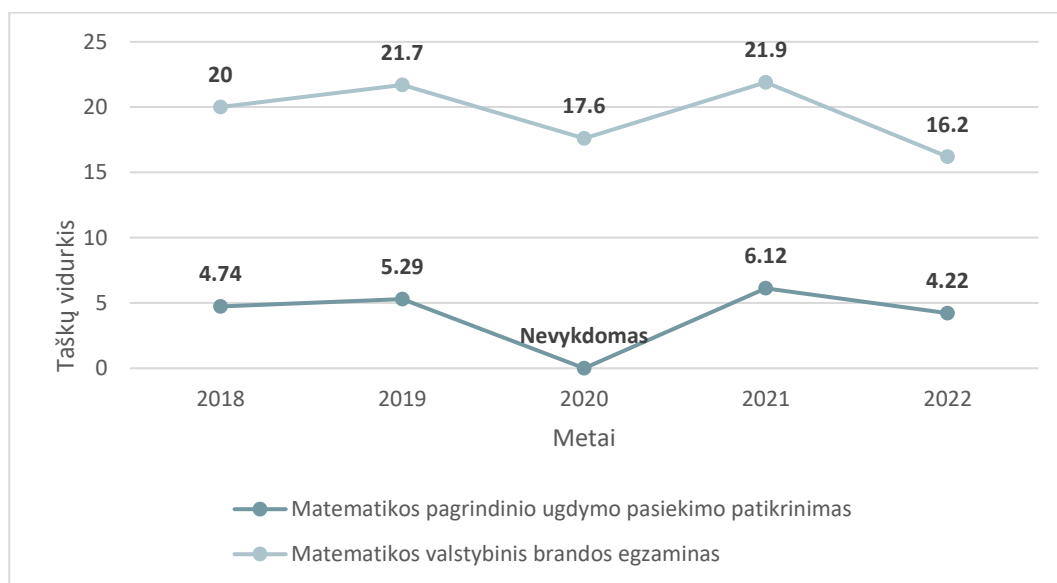
Lietuvos gyventojų finansinio ir mokesčių raštingumo žinios yra žemame lygmenyje, tai konstatuoja: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo rezultatai (OECD, 2018), Lietuvos banko kasmet atliekamos gyventojų apklausos (Lietuvos bankas, 2022), T. Gudaičio ir M. Baranausko finansų valdymo įgūdžių tyrimas (Kryževičiūtė, 2020). Tyrimų rezultatai atskleidžia, kad šalyje turėtų būti imtasi efektyvių, ilgalaikių priemonių finansinio raštingumo lygiui kelti, nes šiai problemai skiriama nepakankamai dėmesio (Kvieskienė, 2016, Černiauskaitė, Kairė, 2018). Pasak Świecka, Grzesiuk, Korczak, Wyszowska – Kaniewska nesvarbu kas ugdo finansinius gebėjimus: tėvai, mokykla ar žiniasklaida, finansinis švietimas yra varomoji jėga siekiant finansinės gerovės valstybėje (2019).

1.4.1 Finansinio raštingumo situacija Lietuvos ugdymo įstaigose

Lietuvoje finansinio ugdymo švietimas priešmokykliniame ir bendrajame ugdyme integruotas į kitus dalykus, o kryptingai dėstomas tik 9-10 klasėse kaip privalomas dalykas – ekonomika ir verslumas (Kvieskienė, 2016; Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020). Nors ugdymo procese yra skatinami įvairūs moduliai padedantys kelti finansines žinias bei finansinis raštingumas turėtų būti integruojamas į ugdymo turinį, bet „Lietuvoje finansinio raštingumo mokama protarpiais, o ugdymo kokybė priklauso

nuo konkretaus pedagogo motyvacijos, įsitraukimo ir susidomėjimo šia tema“ (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020, p. 6). Jaunimo menkas finansines žinias Lietuvoje įtakoja mokytojų kompetencijos trūkumas, taikomi netinkami ugdymo metodai ir naudojama pasenusi mokymosi medžiaga (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020). Siekiant, kad Lietuvos jaunimas pasiektų gerus rezultatus šioje srityje turi būti koreguojamas švietimo planas, didinama mokytojų kompetencija, atnaujinamos ugdymo priemonės, taip pat lygiagrečiai gali būti taikomos ir kitų institucijų subjektų finansinio švietimo priemonės.

Būtų tikslinga aptarti Lietuvos 10-12 klasių mokinių matematikos žinių lygį, nes tai reikšmingą ryšį su finansinio raštingumo lygiu šalyje. Tai patvirtina autoriai Ozkale, Erdogan atliktame tyrime, kuris parodo būtinybę panaudoti matematinės žinias sprendžiant finansines problemas ir pateikia siūlymą, kad finansinio raštingumo ugdymas galėtų būti integruotas į matematikos kursą (2022). Toliau pateikiami Lietuvos 10 klasės matematikos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (toliau PUPP) ir 12 klasės matematikos valstybinio brandos egzamino (toliau VBE) 2018-2022 metų rezultatų vidurkiai (žr. 6 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal nacionalinę švietimo agentūrą, 2023

6 pav. 2018-2022 metų matematikos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir matematikos valstybinio brandos egzamino rezultatai

Apžvelgus penkerių metų matematikos PUPP ir VBE surinktų taškų vidurkius akivaizdu, kad moksleivių matematikos žinios yra žemame lygmenyje. Matematikos PUPP aukščiausi rezultatai buvo fiksuojami 2021 metais – 6,12 taškų vidurkis, o žemiausias 2022 metais – 4,22 taškų vidurkis, tai net 1,9 proc. punkto mažesnis, nei 2021 metų matematikos rezultatų vidurkis (žr. 6 pav.). 2020 metais PUPP nebuvo vykdomas dėl šalyje vyravusios COVID-19 pandemijos, o 2021 metais dešimtokų matematikos

žinių patikrinimas buvo vykdomas iš namų, todėl daroma prielaida, kad buvo pasitelktos išorinės pagalbos priemonės ir nebuvo matoma tikroji situacija. Blogas matematikos žinias turi ir dvyliktos klasės moksleiviai. Kritinė situacija fiksuota 2022 metais kai taškų vidurkis siekė tik 16,2 taškus ir matematikos VBE neišlaikė, net 35 proc. laikiusiųjų mokinių. Šiuo metu matematikos egzaminas nėra privalomas ir reikalingas tik norint įstoti į tam tikras studijų programas bei valstybės finansuojamas vietas, tačiau nuo 2024 metų jis taps privalomas norint studijuoti aukštajame moksle taipogi valstybės nefinansuojamose vietose. Taigi svarbu, kad švietimo sistemoje jau dabar būtų diegiamos tikslingos pertvarkos, kad Lietuvos jaunimo matematikos raštingumas pasiektų geresnį lygį ir Lietuvos jaunimas galėtų studijuoti aukštajame moksle.

Bandant išsiaiškinti ar matematikos žinių lygis turi įtakos finansinio raštingumo lygiui šalyje buvo pasitelkiami tarptautinio matematikos tyrimo PISA 2018 rezultatai, kurie lyginami su PISA 2018 finansinio raštingumo duomenimis (žr. 5 pav.). Finansinio raštingumo aukštas žinias demonstruoja šalys, kurios taip pat pasižymi aukštais matematiniais gebėjimais: Estija, Lenkija, Kanada, Suomija, Austrija, Portugalija. Šių šalių rezultatai abiejuose tyrimuose yra aukščiau už EBPO vidurkį ir Lietuvą, todėl galima daryti prielaidą, kad kuo aukštesni matematikos rezultatai tuo aukštesnis finansinio raštingumo lygis šalyje.

1.4.2 Kitų suinteresuotų institucijų taikomos švietimo priemonės

Priemonės stiprinti finansiniam raštingumui Lietuvoje pradėtos taikyti tik 2012 metais, bet į finansinio raštingumo ugdymą įsitraukia vis daugiau viešojo, privataus ir nevyriausybinio sektoriaus institucijų. Tačiau minėtos institucijos susiduria su temų ir laiko dubliavimosi pavojumi, mažu visuomenės įsitraukimu, išteklių stoka, dėl šių priežasčių projektai brangiai kainuoja ir poveikis yra ganėtinai mažas (Černiauskaitė, Kairė, 2018; švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020). Toliau apžvelgiamos Lietuvoje taikytos priemonės, kuriomis buvo siekiama aktualizuoti finansinio raštingumo svarbą ir didinti Lietuvos gyventojų finansines, mokesčių žinias:

Viena iš pirmųjų priemonių – Lietuvos banko sukurta Finansinio švietimo koncepcija 2012-2016, kurioje apibrėžiama finansinio raštingumo sąvoka, išryškinama finansinių žinių nauda ir finansinio švietimo poreikis sparčiai besikeičiančioje finansinėje aplinkoje. Šios koncepcijos atsiradimą sąlygojo tokie faktoriai kaip: naujų, sudėtingų priemonių atsiradimas rinkoje, demografiniai pokyčiai bei pensijų sistema, taip pat nauja Europos finansų rinkos reguliavimo sistema. Lietuvos bankas nusistatė tikslines visuomenės grupes: moksleivius, jaunimą, suaugusius, vyresnio ir pensijinio amžiaus asmenis ir kiekvienai visuomenės grupei suformavo aktualias finansinio švietimo temas, priemones ir kanalus finansinio raštingumo lygio kėlimui (Lietuvos bankas, 2012). Finansinio švietimo koncepcijoje nėra paminėti priešmokyklinio amžiaus vaikai, kuriems tėvų pagalba arba priešmokykliniame ugdyme turėtų

būti suformuoti pirmi finansų pažinimo žingsniai, kadangi daugelis tyrėjų pabrėžia ankstyvo mokymosi naudą (Kvieskienė, 2016; Gupta, Hanagandi, 2022). Lietuvos bankas kaip pagrindinę švietimo priemonę visuomenei pateikia internetinę svetainę, kuri pristatoma kaip pagrindinis finansinių žinių šaltinis (Lietuvos bankas, 2012).

Daugiausiai dėmesio finansinio raštingumo ugdymui skirta po 2015 metų OECD paskelbtų rezultatų finansinio raštingumo srityje jaunimo ir suaugusių tarpe, kurie buvo aptarti darbe (žr. p. 19).

Dėl minimo mažo finansinio raštingumo susivienijo penkios institucijos (Lietuvos banko, Finansų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė mokesčių inspekcija, Sodra) ir pasirašė visuomenės finansinio švietimo planą 2017-2021 m, kuriuo buvo siekiama pagerinti skirtingų amžiaus grupių finansines žinias. Prie finansinio švietimo aktyviai jungėsi universitetai, bankai bei vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos.

Universitetai prie finansinio ugdymo iniciatyvos jungiasi aktyviai, įtraukdami didelį srautą potencialių ir esamų studentų. Viena iš tokių iniciatyvų prie kurios jungėsi Lietuvos universitetai – nacionalinis ekonomikos egzaminas, kuris buvo vykdomas trejus metus iš eilės (Černiauskaitė, Kairė, 2018). Kauno technikos universitetas kartu su Sodra 2017-2021 m. vykdė projektą „Nepamiršk parašiu“. Šis projektas skirtas jaunimui, kad būtų ugdomos finansinio raštingumo, socialinės atsakomybės ir pilietiškumo kompetencijos (Sodra, 2022). Jau penktą kartą Gedimino technikos universitetas kartu su partneriais organizuoja – finansų olimpiadą 9-12 klasių mokiniams (Černiauskaitė, Kairė, 2018). Taigi Lietuvos universitetai ne tik kelia Lietuvos jaunosios kartos finansinių žinių lygį, lygiagrečiai keldami dėstytojų kompetencijas šioje srityje, bet ir prisideda prie visuomenės finansinės gerovės bei ekonominio išsivystymo šalyje.

Nevyriausybiniame sektoriuje jau trisdešimt metų sėkmingai savo veiklą vykdo ir jaunimą ugdo verslumo, finansinio raštingumo temomis – „Lietuvos Junior Achievement“. Ši organizacija „siūlo skirtingas programas mokykloms dirbti su finansinio raštingumo tema tiek pamokų metu, tiek neformaliojo švietimo srityje“ (Černiauskaitė, Kairė, 2018, p. 17).

1.4.3 Elektroninėje erdvėje finansinio švietimo priemonės

Šiomis dienomis neįsivaizduojame gyvenimo be skaitmeninių priemonių, visi gyvenimo procesai sparčiai keliai į elektroninę erdvę. 2018 metų PISA apklausos duomenimis, net 74 proc. mokinių yra pirkę internetinėje parduotuvėje, 72 proc. lygino internetinės erdvės prekių kainas su fizinės parduotuvės kainomis, 48 proc. už prekes atsiskaito mobiliuoju įrenginiu (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020). Tačiau Lietuvoje skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas – DESI yra tik 14 vietoje iš 27 Europos Sąjungos šalių, tai reiškia, kad Lietuvos žmonių skaitmeniniai įgūdžiai yra menki (European Commission, 2021). Ateities perspektyvoje svarbu, kad būtų užtikrinamas tinkamas visų visuomenės

grupių skaitmeninis raštingumas, nes jis būtinas asmeninių finansų valdymui. Svarbu elektroninėje erdvėje šviesti jaunąją kartą, kad ateities visuomenė turėtų skaitmeninius bei finansinius įgūdžius.

Toliau darbe aptariamos Lietuvoje elektroninėje erdvėje taikomos finansinio švietimo priemonės:

Viena iš seniausių ir dar neturinti alternatyvos finansinė švietimo priemonė – verslo žaidimas „Kietas riešutas“, kuris sukurtas Kauno technikos universitete 1994 metais. Žaidimas „Kietas riešutas“ mokymo procese naudojamas beveik trisdešimtmetį, tačiau jis vis dar reguliariai atnaujinamas ir išlieka populiarus tarp universitetų, mokyklų bei organizacijų. Verslo žaidimas suteikia galimybę virtualiame pasaulyje vadovauti įmonei, susipažinti su verslo procesais ir gebėti priimti finansinius, gamybinius, personalo sprendimus. Individas žaidybine forma įgauna verslumo įgūdžių ir priešingai nei realiame gyvenime be rizikų. Žaidimas „Kietas riešutas“ skirtas įvairaus amžiaus ir skirtingų verslo ir informacinių technologijų gebėjimus turintiems asmenims, todėl praktinių užduočių rinkiniai yra įvairaus sudėtingumo lygių (Bagdonas, Bajorūnienė, Kunigėlienė, Patašienė, Patašius, Skvernys, Vaičiukynas, 2021).

„Junior Achievement“ koordinuoja ne vieną virtualioje erdvėje vykstantį finansinio švietimo projektą: Vienas iš jų „Titan“ – 9-12 klasių verslumo čempionatas, kurio pagalba mokiniai įgauna ekonomikos, vadybos žinių. Mokiniai čempionate dalyvauja suskirstę į komandas ir naudojami virtualia programa, kurioje tampa įmonės vadovais ir valdo verslą priimdami rinkodaros, gamybos sprendimus, kad verslas augtų. Interaktyvusis verslumo čempionatas vykdomas etapais ir geriausius rezultatus pasiekusios komandos yra apdovanojamos prizais.

Dar vienas svarbus projektas – „Girls go circular“, kuris virtualioje mokymosi platformoje ne tik ugdo skaitmeninius ir verslumo įgūdžius žiedinei ekonomikai plėtoti, bet ir prisideda prie finansinio lyčių atotrūkio mažinimo. Projektas skirtas mergaitėms 14-18 metų, tačiau jame gali dalyvauti visi, kurie dar mokosi mokykloje. „Girls go circular“ vykdomas 28 Europos Sąjungos šalyse, o Lietuva prisijungė 2022 metais.

„Youth empowered“ – tarptautinė iniciatyva, kurios tikslas išspręsti jaunimo nedarbo problemą vykdant virtualius edukacinius pristatymus su įvairių profesijų atstovais, įkvepiančiomis istorijomis bei ugdant svarbiausias kompetencijas sėkmingai karjerai. Ši iniciatyva vykdoma penkerius metus, net 28 šalyse. Lietuvoje šis projektas vykdoma trečius metus ir kiekvienais metais sulaukia vis daugiau jaunų žmonių dėmesio (Lietuvos Junior Achievement, 2023).

Taip pat didelį vaidmenį visuomenės finansinio švietimo srityje elektroninėje erdvėje atlieka Lietuvos pagrindiniai bankai:

Banke „Swedbank“ visuomenės finansinio švietimo ir verslumo ugdymą koordinuoja finansų institutas, kuris 2018 m. įkūrė Finansų laboratoriją, kurioje jauni žmonės gali virtualioje aplinkoje tiek gyvai žaidžiant interaktyvius žaidimus, stebint mokomuosius vaizdo įrašus susipažįsta su pagrindinėmis ekonomikos, asmeninių finansų temomis. Taipogi „Swedbank“ iniciatyva jau trečiąjį kartą

organizuojama didžiulė nuotolinė pamoka – „Mokonomika“. Nuotolinis renginys analizuoja aktualiausias temas apie tvarumą, finansinį raštingumą, inovacijas ir pan. ir pritraukia vis didesnę 1-12 klasės mokinių srautą. Vienu metu vyksta daug paskaitų su skirtingais pranešėjais, paskaitos yra pritaikytos įvairių klasių mokiniams (Swedbank, 2023). „SEB“ bankas moksleiviams siūlo jungtis į SEB ambasadorių programą. Elektroninėje erdvėje mokiniai supažindinami su finansinio raštingumo, finansų temomis. Pabaigę programos mokymus mokiniai tampa finansinio raštingumo lyderiais, todėl dalinasi savo žiniomis su klasės draugais ir mokyklos bendruomene (SEB, 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje konstatuojamas žemas finansinio raštingumo lygis, todėl šiai problemai spręsti reikalingas kryptingas suinteresuotų šalių finansinio švietimo planas. Visų pirma turėtų būti pokyčiai švietimo sistemoje tai yra koreguojama švietimo programa bei atitinkamai atnaujinama mokymosi medžiaga, didinamos pedagogų kompetencijos, siekiama pagerinti moksleivių matematikos žinias, nes jos tiesiogiai koreliuoja su finansinio raštingumo lygiu. Visuomenė finansiškai šviečiama dar tik dešimtmetį, tačiau suinteresuotų privataus, viešojo, nevyriausybinių sektoriaus institucijų skaičius tik didėja, tačiau finansinio švietimo procese susiduriama su temų dubliavimosi, visuomenės mažo įsitraukimo, lėšų trūkumo problemomis. Taipogi finansinis švietimas Lietuvoje turėtų būti aktyviau vystomas elektroninėje erdvėje, nes tai padėtų pritraukti didesnę jaunimo srautą, būtų ugdomi ne tik finansiniai, bet ir skaitmeniniai įgūdžiai, kurie šiomis dienomis sparčiai vystantis Fintech sektoriui yra labai svarbūs.

2. JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO TYRIMO PANEVĖŽIO IR ALYTAUS EKONOMIKOS IR VERSLO AKADEMIJOSE METODOLOGIJA

2.1 Tyrimo aktualumo pagrindimas, objektas, tikslas, uždaviniai

Tyrimo aktualumas. Pirmojo skyriaus mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad finansinis raštingumas analizuojamas tiek Lietuvoje, tiek pasauliniu mastu. Finansinis raštingumas tampa neatsiejama kiekvieno žmogaus gebančio prisitaikyti prie šiandieninių globalių transformacinių procesų dalimi ir integralia kiekvieno išsilavinusio asmens sritimi. Finansinio ir ekonominio švietimo reikšmę ypač išryškina ekonominiai sunkmečiai, nes tik finansiškai išprusęs žmogus gali priimti palankius sprendimus ne tik savo finansinei gerovei, bet ir kurti visos šalies ekonominę ir socialinę gerovę. Tačiau nepriklausomai kokia yra ekonominė situacija, svarbu suprasti finansinio švietimo naudą ir pradėti formuoti finansinę elgseną kuo jaunesniame individo amžiuje. Mokslinių tyrimų rezultatai parodo, kad lietuvių finansinio raštingumo žinios žemame lygmenyje, dėl nepakankamo vyriausybės įsitraukimo ir netinkamo finansinio raštingumo ugdymo strategijos. Dėl šių priežasčių ypač svarbu apžvelgti papildomo mokymo programas tokiose įstaigose kaip: Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos ir aptarti finansinio raštingumo ugdymo gerinimo galimybes Lietuvos mastu.

Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų kaip tyrimo objekto pristatymas. Ekonomikos ir verslo akademijos tai Lietuvoje vienintelės tokio pobūdžio ugdymo įstaigos, kurios bendradarbiauja su Mykolo Romerio universitetu, siekiant suteikti 16-18 metų jaunimui trūkstamų finansų ir ekonomikos žinių bendrojo lavinimo mokyklose. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos pasižymi akademinės kokybės dėstomu turiniu, operatyviai ir nuosekliai dėstoma medžiaga bei inovatyvumu. Mokiniai akademijų paskaitose turi galimybę įgyti ir pagilinti teorines žinias ir suprasti praktines taikymo galimybes. Akademijose mokinius ugdo mokyklos ekonomikos mokytojai ir Mykolo Romerio universiteto dėstytojai, profesoriai bei kiti akademijų svečiai. Panevėžyje ekonomikos ir verslo akademija atidaryta 2019 metais, o Alytuje akademija veikia nuo 2016 metų. Akademijų programos trukmė yra vieneri metai, mokslo metams pasibaigus organizuojamas iškilmingas baigimo pažymėjimų įteikimas ir akademijų vasaros stovykla, kurioje taip pat įvairių veiklų kontekste ugdomas finansinio raštingumo, verslumo kompetencijos.

Mokslinė problema. Kaip gerinti jaunimo finansinio ugdymo sistemą Lietuvoje?

Tyrimo tikslas. Ištirti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokinių finansinio raštingumo lygį ir jį lemiančius veiksnius bei susipažinti su pedagogų taikomais mokymosi metodais ir sukonstruoti geresnio finansinio švietimo Lietuvoje gaires.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokinių finansinio raštingumo lygį ir jį lemiančius veiksnius bei finansinio švietimo procese taikomų metodų tinkamumą.
2. Atlikti kokybinį – ekspertų pusiau struktūrizuotą interviu ir kiekybinę – mokinių anketinę apklausą.
3. Išanalizuoti kokybinio ir kiekybinio tyrimo gautus rezultatus.
4. Sukonstruoti geresnio finansinio švietimo Lietuvoje gaires.

2.2 Tyrimo atranka ir imtis

Kokybinės strategijos tyrimo imties sudarymui pasirenkama netikimybinė tikslinė atranka, analizei pasirenkant dvi atvejo studijas (Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos), taip pat tikslingai pasirenkant pedagogus, kurių paskaitos tiesiogiai yra susietos su finansinio raštingumo švietimu tai: ekonomikos dalyko mokytojai ir Mykolo Romerio universiteto dėstytojai.

Kiekybinės strategijos tyrime imties pagrindimui pasirenkama tikimybinė sisteminė atranka, taikant V.I. Paniotto formulę ir apskaičiuojant imtį žr. (1) formulę.

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}; \quad (1)$$

Čia: n – imties dydis;

Δ - imties paklaidos dydis (15 proc.);

N – tiriamos visumos skaičius.

Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos užsiėmimus 2022–2023 metais lanko 100 mokinių, tačiau mokiniai kiekybiniame tyrime aktyvumu nepasižymėjo. Dėl nepakankamo respondentų aktyvumo buvo taikomas imties paklaidos dydis – 15 proc. Skaičiavimas pateiktas lentelėje (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Reikalingos tyrimo imties apskaičiavimas

Paniotto formulė	Apskaičiavimas
$n = 1/(\Delta^2 + (1/N))$	$n = 1/(0.15^2 + (1/100)) = 30$

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Užtikrinti reprezentatyvią tyrimo imtį pavyko, nes surinkti 30 respondentų atsakymai, todėl anketinės apklausos duomenys gali būti analizuojami.

2.3 Tyrimo metodų pagrindimas ir apibūdinimas

Siekiant išanalizuoti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų finansinio raštingumo ugdymo kokybę ir sukonstruoti geresnio švietimo strategiją Lietuvoje pasirinktas kombinuotas tyrimas, taikant kokybinio (pusiau struktūrizuoto ekspertinio interviu) ir kiekybinio (anketinės apklausos) tyrimo strategijas. Kokybinis tyrimas buvo pasirinktas dėl galimybės tiriamąjį reiškinį nagrinėti platesniu požiūriu, iš informantų gauti įvairiapusę informaciją. Kokybiniu tyrimu „siekiama atskleisti tiriamojo reiškinio visybę jo įprastame kontekste, todėl kokybinio tyrimo erdvė dažnai yra kasdienis, įprastas gyvenimas su jame vykstančiomis įvairiomis veiklos rūšimis ir socialinėmis sąveikomis“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 15). Kokybiniam tyrimui atlikti naudojamas – ekspertinis interviu, suformuojant ekspertų grupę tai yra tikslingai pasirenkant Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų ekonomikos mokytojus ir Mykolo Romerio universiteto dėstytojus siekiant mokslinio objektyvumo (Kardelis, 2016). Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas – pusiau struktūrizuotas interviu, kai klausimai ir visa procedūra numatoma iš anksto. Pusiau struktūrizuoto interviu klausimyną sudaro 14 klausimų (žr. 1 priedą). Interviu duomenis analizuojami kokybinės turinio analizės (anglų.k. Content) metodu.

Siekiant papildyti struktūrizuoto interviu duomenis ir įvertinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokinių finansinio raštingumo lygį ir gauti objektyvius tyrimo rezultatus buvo taikytas kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa. Kiekybinio metodo taikymas suteikia galimybę apklausti didelę imtį ekonomikos ir verslo akademijų mokinių, pateikiant statistinį gautų duomenų vertinimą bei pateikiant tyrimo rezultatus grafikais ir lentelėmis. Anketinės apklausos klausimynas sudarytas iš 11 klausimų, kurie buvo sudaryti atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizę (žr. 2 priedą). Klausimais tikimasi sužinoti respondentų demografinius duomenis, jų nuomonę apie finansinį švietimą, įvertinti asmeninį finansinio raštingumo lygį ir jį įtakančius veiksnius bei Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų veiklos gerinimo galimybes. Klausimai buvo formuojami kruopščiai stengiantis atmesti per daug asmeninės informacijos reikalaujančius klausimus ir supaprastinant klausimus siekiant išvengti respondento nenoro pildyti sudėtingo pobūdžio klausimų anketos. Anketinės apklausos duomenims apdoroti naudojama MC „Excel“ programa.

Kokybinio ir kiekybinio tyrimų klausimynai buvo sudaryti internetiniame portale – www.apklausa.lt ir pateikiami elektroninio pašto pagalba, taip užtikrinant konfidencialumą ir suteikiant galimybę respondentams į apklausą atsakyti jiems patogioje vietoje ir jų pasirinktu laiku be papildomo aplinkos poveikio ar skubėjimo. Toliau pateikiamas kombinuoto tyrimo dizainas:

Pirmasis etapas: tyrimo loginis pagrindimas, remiantis mokslinės literatūros įžvalgomis, kurios atskleidžia tyrimo poreikį.

Antrasis etapas: aprašoma tyrimo organizavimo metodika atliekant kombinuotą tyrimą, taikant kokybinę strategiją pusiau struktūrizuotą interviu ir kiekybinę strategiją – anketinę apklausą.

Trečiasis etapas: remiantis gautais tyrimo duomenimis ir teorija sukonstruoti gaires, kurios padėtų suprasti kaip gerinti finansinio raštingumo ugdymą.

3. JAUNIMO FINANSINIO RAŠTINGUMO EKONOMIKOS IR VERSLO AKADEMIJOSE TYRIMO ANALIZĖ

Šiame skyriuje analizuojami kombinuoto tyrimo rezultatai. Pirmiausia pateikiama pusiau struktūrizuoto interviu analizė, toliau pateikiama anketinės apklausos analizė. Paskutiniame poskyryje suformuojamos gairės padedančios gerinti finansinio raštingumo ugdymo kokybę Lietuvoje.

3.1 Pusiau struktūrizuoto interviu analizė

Pusiau struktūrizuotas interviu metodas pasirinktas tikslingai, nes siekiama sužinoti ekspertų nuomonę apie veiksnius, kurie lemia finansinio raštingumo lygį, mokinių įsitraukimą į finansinio švietimo procesą, mokinių turimas žinias finansinio raštingumo srityje, Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų taikomas finansinio švietimo priemones ir metodus bei akademijų indėlį į finansinio raštingumo lygio didinimą šalyje ir mokinių ateities perspektyvas. Pusiau struktūrizuotas interviu buvo atliktas 2023 m. kovo – balandžio mėnesiais, pateikiant atvirus klausimus informantams. Visiems kokybinio tyrimo dalyviams buvo užtikrinta, kad surinkta informacija bus naudojama tik šio darbo tyrimui atlikti. Siekiant neatskleisti tyrimo informantų tapatybių, informantams suteikiami kodai: I1; I2; I3; I4. Analizuoti gautiems duomenims buvo pasirinkta kokybinė turinio analizė (Content).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokius veiksnius lemiančius finansinio raštingumo lygį išskiria ekspertai. Kategorijoje „**veiksniai lemiantys mokinių finansinio raštingumo lygį**“ buvo išskirtos 4 subkategorijos: **išorinės aplinkos įtaka (socialinė aplinka, ekonominė aplinka, kultūrinė aplinka), informantų išskirti veiksniai, valstybės finansinio raštingumo strategija ir bazinės mokinių žinios iš artimos aplinkos** (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Veiksniai lemiantys mokinių finansinio raštingumo lygį

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Veiksniai lemiantys mokinių finansinio raštingumo lygį	Išorinės aplinkos įtaka (socialinė aplinka, ekonominė aplinka, kultūrinė aplinka)	„Tikrai taip, labai didelis poveikis“ (I2; I4). „Ypač mokinio socialinė ir ekonominė aplinka turi poveikį mokinių finansinio raštingumo lygiui“ (I1. „<...>, turi, kadangi iš aplinkos perimami būtini įgūdžiai“ (I3).
	Informantų išskirti veiksniai	„Pirmiausia mažas tėvų įsitraukimas, taipogi netinkama švietimo sistema, neįdomiai pateikiama informacija“ (I1). „<....>trūkumas kvalifikuotų pedagogų“ (I2, I3). „Švietimo

		<p>sistemoje nepakankamai dėmesio skiriama finansiniam raštingumui. Dauguma mokyklų ir universitetų nesiūlo finansų kursų, todėl jaunimas gali turėti mažai žinių apie finansų pasaulį. Jaunimo finansinės žinios taip pat gali būti paveiktos jų šeimos ir draugų finansinių įpročių. <...> Populiarios kultūros poveikis, tai galinga priemonė, kuri gali turėti didelę įtaką jaunimo finansinėms žinioms. Jaunimas gali būti linkęs sekti savo mėgstamas žvaigždes, nors tų sekamų žmonių finansiniai įpročiai gali būti neteisingi arba netinkami. Interneto ir socialinių medijų perviršis, Internetas ir socialiniai tinklai gali būti naudingi finansiniam raštingumui, tačiau jie taip pat gali sukelti informacijos perteklių. Jaunimas gali gauti prieštaraujančios arba klaidinančios informacijos, kuri gali sukelti painiavą ir neigiamą poveikį jų finansiniam raštingumui.“ (I4)</p>
	<p>Valstybės finansinio raštingumo strategija</p>	<p>„Nepakankamai“ (I1; I3). „Skiria tam per mažai dėmesio arba taiko netinkamą švietimo strategiją“ (I2). „Finansinis raštingumas yra svarbus aspektas, kuris tiesiogiai veikia visuomenės gerovę. Todėl, valstybės turėtų skirti pakankamai dėmesio finansiniam raštingumui ir užtikrinti, kad visi jos gyventojai turėtų galimybę mokytis apie finansus ir pasiekti finansinę savarankiškumą. Manau, kad mūsų valstybė turėtų dėti daugiau pastangų, kad skatintų finansinį raštingumą visuomenėje. Tai galima padaryti skiriant daugiau lėšų švietimo programoms, organizuojant finansinius mokymus ir seminarus, taip pat padaryti finansinio raštingumo temą svarbia tema mokyklose ir universitetuose“ (I4).</p>
	<p>Bazinės mokinių žinios iš artimos aplinkos</p>	<p>„Tik dalis mokinių“ (I1). „Minimaliai“ (I2; I3) „<...> tik tada jei jie buvo pradėti mokintis šios srities dalykų. Tai gali apimti paprastus dalykus, tokius kaip mokėjimų sąskaitų tvarkymas, taupymas arba pinigų skaičiavimas. Tačiau, jei vaikas nėra mokomas šioje srityje, jo žinios gali būti ribotos arba netgi neegzistuojančios“ (I4).</p>

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad visi informantai vieningai sutinka, kad išorinės aplinkos įtaka (socialinė aplinka, ekonominė aplinka, kultūrinė aplinka) turi reikšmingą įtaką finansinio raštingumo lygiui. Tai patvirtina ir šiame darbe atlikta literatūros analizė, kurioje išskiriami išorinės aplinkos veiksniai darantys reikšmingą įtaką finansinio raštingumo lygiui (žr. 1.2 poskyrį). Sekančiu klausimu buvo prašoma išskirti veiksnius, kurie įtakoja žemas jaunimo finansines žinias. Svarbu pastebėti, kad iš klausime išvardintų veiksnių ekspertai išskyrė mažą tėvų įsitraukimą į jaunimo finansinio raštingumo švietimą, netinkamą švietimo sistemą, neįdomiai pateikiama informacija, trūkumą kvalifikuotų pedagogų. Taip pat svarbus veiksnys, kurį įvardijo informantas yra populiaros kultūros poveikis ir interneto ir socialinių medijų informacijos perviršis. Jaunimas neatsiejamas nuo socialinių platformų ir jų turinio. Keliamas populiarusis turinys formuoja jaunų žmonių pasaulėžiūrą į daugelį sričių tame tarpe ir finansinio elgesio supratimą, todėl svarbu vaiką informuoti namų aplinkoje bei ugdymo įstaigose apie socialinėje erdvėje galimą iškreiptą, netinkamą informaciją finansiniais klausimais. Ekspertų buvo klausama ar jų nuomone valstybė skiria pakankamai dėmesio finansinio raštingumo švietimui. Visi dalyvavusieji tyrime vieningai teigė, kad vyriausybė skiria nepakankamai dėmesio šiai sričiai ir vienas iš informantų išskyrė priemones, kuriomis turėtų prisidėti prie finansinio švietimo: *„skiriant daugiau lėšų švietimo programoms, organizuojant finansinius mokymus ir seminarus, taip pat padaryti finansinio raštingumo temą svarbia tema mokyklose ir universitetuose“*. Taip pat nepakankamą valstybės indėlį į finansinį švietimą patvirtina atlikta mokslinės literatūros analizė kuri atskleidžia pokyčių poreikį švietimo sistemoje bei neformaliojo ugdymo veiklose (žr. 1.4.1. skyrelį). Taigi siekiant pasiekti aukštesnį finansinio raštingumo lygį šalyje turi būti koreguojama finansinio švietimo sistema atsižvelgiant į kitų finansiškai raštingų valstybių pavyzdį: pasirenkant tinkamas ugdymo priemones, keliant pedagogų kvalifikaciją, įtraukiant socialinę atskirtą patiriančius asmenis. Paskutiniu metu klausimu buvo siekiama sužinoti ar jaunimas iš artimos aplinkos atsineša finansinių žinių. Atsakymai atskleidė, kad tik dalis mokinių šeimoje įgauna bazinių žinių. Todėl svarbu mokyti vaikus finansinio raštingumo temų: paaiškinti kaip taupyti, kaip planuoti savo išlaidas, kaip tvarkyti banko sąskaitas, kur investuoti ir pan. Tokia mokymosi patirtis padėtų vaikams geriau suprasti kaip tvarkyti savo asmeninius finansus ir pasiekti finansinį savarankiškumą ir pasiruošti finansiniams iššūkiams ateityje.

Kategorijoje **„Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų finansinis švietimas“** buvo išskirtos subkategorijos: **mokinių aktyvumas, įsitraukimas, akademijų vertinimas ir veiklos gerinimo galimybės, taikomos finansinio švietimo priemonės, taikomi finansinio švietimo metodai, požiūris į finansinio raštingumo mokymosi procesą visą gyvenimą** (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų švietimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<p style="text-align: center;">Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų finansinis švietimas</p>	<p style="text-align: center;">Mokinių aktyvumas, įsitraukimas</p>	<p>„Taip mokiniai renkasi neformalias veiklas ir dalyvauja diskusijose, turi savo nuomonę daugeliu klausimų“ (I1). „Įsitraukia, bet pakankamai nedidelis skaičius mokinių“ (I2). „Mokiniai nėra aktyvūs mokymosi procese ir rinkdamiesi neformalias švietimo programas, <...>“ (I3). „Priklausomai nuo temos ir jos pateikimo“ (I4).</p>
	<p style="text-align: center;">Akademijų vertinimas ir veiklos gerinimo galimybės</p>	<p>„EVA mokymo būdai labai informatyvūs, pritraukiantys klausytojų dėmesį, novatoriški“ (I1). „<...> vykdamas įvairias praktines, ne tik teorines veiklas“ (I2). „<...> tik dalis mokymo būdų yra įtraukiantys“ (I3). „Tai puikus projektas, mokiniai randa sau aktualių veiklų ir žinių“ (I4)</p>
	<p style="text-align: center;">Taikomos finansinio švietimo priemonės</p>	<p>„Ekonominiai procesai labai greitai kintantys, todėl mokomoji ekonomikos medžiaga (tame tarpe ir vadovėliai) turi būti nuolat atnaujinami. Virtuali aplinka būtų puiku, bet mokymo įstaigos neturi galimybės jomis naudotis pamokose (nėra pakankamai kompiuterių, jie labai seni)“ (I1). „Manau, kad niekada nebūna per daug edukacinės medžiagos. Ji turi būti pasiekama ir popieriniu variantu ir virtualioje erdvėje“ (I2). „Reikia pabrėžti, kad konkrečios vienos literatūros ar šaltinio net nėra. Labai didelė atsakomybė tenka mokytojui“ (I4).</p>
	<p style="text-align: center;">Taikomi finansinio švietimo metodai</p>	<p>Diskusijos, mokymosi proceso pavertimas žaidybine forma“ (I1). „Žodiniai (paskaita, pokalbis, aiškinimas, supažindinimas), praktiniai (pratimai), vaizdiniai (grafiniai), motyvavimo, patirties išsiaiškinimo“ (I2). „Išvykos į verslo įmones. Diskusijos su verslo atstovais“ (I3). „Interaktyvios pamokos, technologijų naudojimas, konkrečių tikslų nustatymas, atvejo analizės“ (I4).</p>
	<p style="text-align: center;">Požiūris į finansinio raštingumo mokymosi</p>	<p>„Taip, finansinių žinių reikia mokytis visą gyvenimą. Finansinis pasaulis nuolat kinta, o žmonės taip pat kinta ir keičiasi savo finansinėje padėtyje, todėl svarbu nuolat tobulinti savo finansines žinias ir gebėjimus. Finansinės žinios yra būtinos siekiant užtikrinti finansinę gerovę ir saugumą, planuojant ateitį,</p>

	procesą visą gyvenimą	<i>investuojant ar sprendžiant finansinius klausimus“ (I1). „<...>pirmiausia sužinomos bendros finansų valdymo taisyklės, pradedant nuo taupymo įgūdžių formavimo. Vėliau pradedame investuoti. Paskutinis etapas - turimo turto valdymas“ (I2). „<...>, perteikiant informaciją įvairiomis priemonėmis apie finansinio planavimo naudą, padidėjusį efektyvumą atrandant, naudojant ir saugant pajamų šaltinius, Padidėjusių finansinių veiksmų kontrolę, kuri padės išvengti per didelių skolų, bankroto, finansinės priklausomybės, užtikrinant ekonominį saugumą.“(I3). „<...>, tai atliekama ieškant aktualios informacijos internete. Beje, ji yra tendencinga ir ne visada suprantama. Ieškant profesionalių žinių ir prieigos prie jų, reikia nemažai padirbėti ir gebėti atsirinkti informaciją“(I4).</i>
--	-----------------------	---

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio tyrimo interviu duomenis

Penktuoju interviu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar neformalios finansinio švietimo programos yra patrauklios jaunimo tarpe ir ar mokiniai aktyviai įsitraukia į švietimo procesą: dalyvauja diskusijose ir teikia siūlymus. Pagal gautus informantų atsakymus galima teigti, kad mokiniai į neformaliojo ugdymo veiklas įsitraukia, bet tai sudaro nedidelę imtį iš visų mokinių. Dėl mokinių aktyvumo užsiėmimų metu informantų nuomonė išsiskyrė. Informantas (I4) detalizavo, kad mokinių įsitraukimas priklauso „nuo temos ir jos pateikimo“. Taip pat pedagogų buvo klausama ar Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokymo būdai yra novatoriški ir įtraukiantys ir kaip galima būtų pagerinti finansinio švietimo kokybę. Ekspertai taikomus ugdymo būdus vertina teigiamai, pabrėždami, kad jie yra novatoriški ir įtraukiantys ir informatyvūs. Tyrimo analizė atskleidė informanto (I2) nuomonę, kad mokymo procesą būtų galima pagerinti vykdant daugiau praktinių užsiėmimų. Toliau atliekant tyrimą buvo aktualu išsiaiškinti apie edukacinės medžiagos (švietimo priemonių) tinkamumą ir ugdymo procese ir naudojimąsi priemonėmis virtualioje aplinkoje. Ekspertu nuomone ugdymo procese turi būti naudojamos įprastinės tradicinės mokymosi priemonės – ekonomikos vadovėliai ir virtualioje aplinkoje esančios ugdymo priemonės. Tačiau ugdymo procese naudojamus ekonominius vadovėlius dėl greitai besikeičiančios informacijos reikėtų periodiškai atnaujinti. Informantas (I1) teigia, kad akademijose nėra pakankamai kompiuterių ir jie yra labai seni, kad būtų ugdymo procesas vykdomas virtualioje aplinkoje. Siekiant mokymąsi perkelti į elektroninę erdvę turėtų būti skiriamos lėšos akademijų kompiuterių klasėms atnaujinti. Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti kokius metodus pedagogai taiko, kad mokiniai įsisavintų informaciją. Gauti rezultatai parodė, kad ekonomikos ir verslo akademijos ekonomikos mokytojai ir Mykolo Romerio universiteto dėstytojai taiko nemažai metodų,

kad mokymosi procesas nebūtų nuobodus ir mokiniai įgautų kuo daugiau teorinių ir praktinių žinių. Ekspertų buvo klausiama ar jie pritaria teiginiui, kad finansinių žinių yra mokomasi visą gyvenimą. Visi informantai vieningai teigė, kad individas per savo gyvenimą nuolatos mokosi ir susipažįsta su įvairiais ekonomiais procesais kaip: taupymas, investavimas, turimo turto valdymas ir pan., tai patvirtina ir atlikta mokslinių šaltinių analizė. Todėl mokiniai turi neapsiriboti formaliojo ugdymo programoje ar neformalioje veikloje įgytomis finansinėmis žiniomis, o nuolat domėtis ir plėsti savo žinių srautą.

Analizuojant tyrimo duomenis buvo išskirta kategorija „**Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų finansinis švietimas elektroninėje erdvėje**“ ir trys subkategorijos: **efektyvumas lyginant su tradiciniais švietimo metodais, elektroninės priemonės švietimo procese, mokinių skaitmeninės žinios** (žr. 5 lent.).

5 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų švietimas elektroninėje erdvėje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų finansinis švietimas elektroninėje erdvėje	Efektyvumas lyginant su tradiciniais švietimo metodais	„ <i>Abu būdai efektyvūs. Priklauso kas juos taiko.</i> “ (I1) „<....> turi būti naudojamos ir tradicinės priemonės ir priemonės elektroninėje erdvėje“ (I2). „ <i>Ar efektyvesnis mokymasis elektroninėje erdvėje tvirtinti 100 proc. nesiryžtu. Manau, kad turi būti pasirinkimas</i> “ (I3). „ <i>Būtina kombinuoti, maksimaliai išnaudoti el. erdvės privalumus, tačiau nepamiršti ir fizinio mokymosi</i> “ (I4).
	Elektroninės priemonės švietimo procese	„ <i>SWED banko medžiagą, SEB banko medžiagą</i> “ (I2). „<....> <i>finansinių institucijų mokomąją medžiagą</i> “ (I1,I3). „ <i>Moodle sistemą, atviros platformos internete (finansinės informacijos)</i> “ (I4).
	Mokinių skaitmeninės žinios	„ <i>Tinkamos</i> “ (I1,I2,I3). „ <i>Didžioji dalis nesusiduria su kokiomis nors kompiuterio raštingumo bėdomis</i> “ (I4).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio tyrimo interviu duomenis

Buvo norima sužinoti, kurį būdą ekspertai laiko efektyvesniu mokymosi procese: tradicinį mokymosi būdą ar virtualioje erdvėje. Tyrimo analizė, atskleidė, kad visi pedagogai yra už kombinuotą mokymosi būdą kai mokymo procesas vyksta: įprastoje aplinkoje ir elektroninėje erdvėje. Taip pat buvo domimasi kokias elektronines švietimo priemones pedagogai taiko savo paskaitose. Atsakymų analizė atskleidė, kad visi informantai naudoja elektronines priemones švietimo procese ir populiariausia yra finansinių institucijų talpinama medžiaga. Mokslinės literatūros analizė, atskleidė, kad finansinio

švietimo priemonių pasirinkimas yra platus ir ugdymo procese galima naudoti edukacinius žaidimus kaip „Kietas riešutas“ bei dalyvauti renginiuose, seminaruose virtualioje aplinkoje. Ekspertų nuomone mokiniai turi gerus skaitmeninius įgūdžius, todėl gali savarankiškai naudotis elektroninėje erdvėje esančiomis finansinio švietimo priemonėmis.

Išskirta kategorija – „**Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų nauda**“ ir subkategorijos: **ateities studijų pasirinkimas (verslo, ekonomikos, finansų krypties), karjeros perspektyvos ir ekonominė gerovė** (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų nauda

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų nauda	Ateities studijų pasirinkimas (verslo, ekonomikos, finansų krypties)	<i>„Tokias studijas renkasi didelė dalis mokinių, juos sudomina universiteto dėstytojų paskaitos<...>“ (I1, I3) „Tyrimas rodo, kad apie 50-60 proc. moksleivių renkasi studijas susijusias su verslu, ekonomika, finansais Net ir rinkdamiesi specializuotas studijas pvz. veterinarija, lanko AEVA ar PEVA tam, kad ateityje planuoja turėti savo verslą“ (I2). „<...> daugumai tai papildomos kompetencijos, kurios būtinos norint realizuoti save gyvenime“(I4).</i>
	Karjeros perspektyvos ir ekonominė gerovė	<i>„Kad turi didesnes perspektyvas karjeros srityje nedrįstu tvirtinti, bet kad padeda atsirinkti karjeros labirintuose tai 100 proc.“ (I1) „Tikrai turi didesnes perspektyvas, bet tai priklauso nuo žmogaus“ (I2). „Neabejotinai, taip“ (I3). „Mokiniai renkasi studijų kryptis, ir būna jau pasirengę kiek stipriau nei jų bendraamžiai kiti“. (I4).</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio tyrimo interviu duomenis

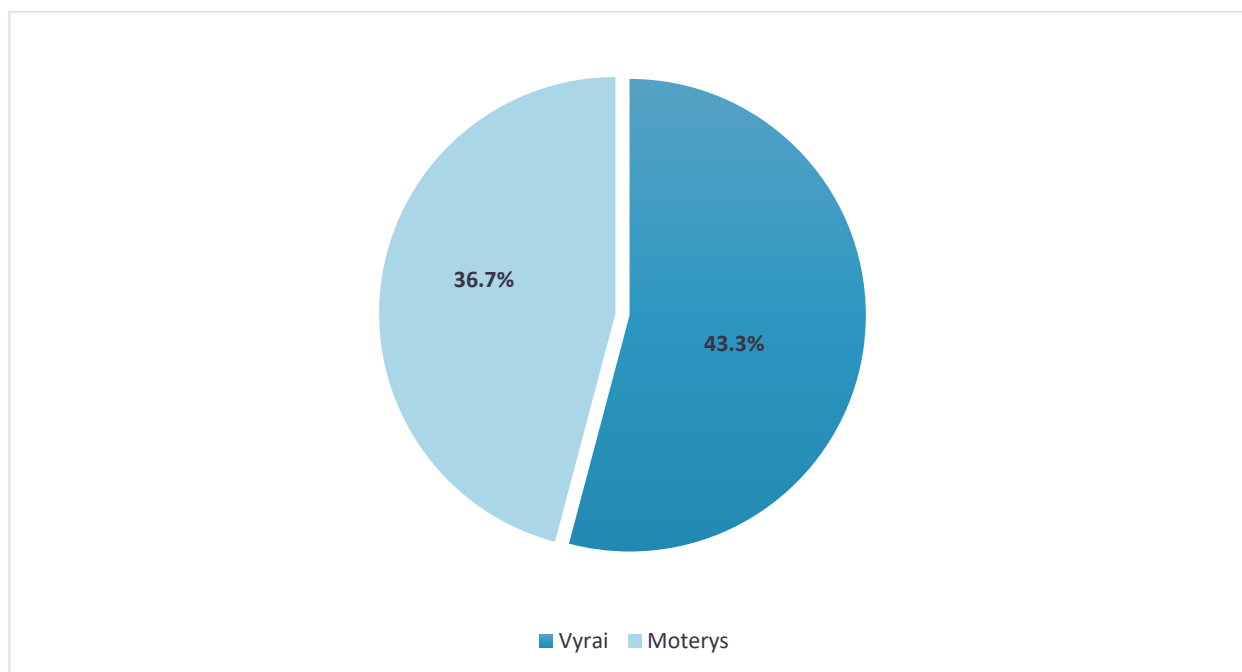
Analizuojant atsakymus apie ateities studijas galima teigti, kad didelė dalis ekonomikos ir verslo akademijos moksleivių renkasi studijas susijusias su verslu, ekonomika bei finansais. Tačiau tai priklauso ir nuo mokinio požiūrio, siekiamos karjeros, turimų kompetencijų ir pan. Visi ekspertai teigia, kad akademijų veikla yra naudinga. Informantas (I1) teigia, kad karjeros perspektyvos gal ir nedidesnės, tačiau tai „*padeda atsirinkti karjeros labirintuose*“. Taigi galima teigti, kad Panevėžio ir Alytaus akademijų nauda yra neabejotina, nes jaunimas įgauna žinių apie asmeninių finansų valdymą, vykstančius ekonominius procesus. Ekonominės ir finansinės žinios padeda kurti ne tik individo finansinę gerovę, bet ir ekonomiškai stiprią visuomenę.

3.2 Anketinės apklausos analizė

Atliekant finansinio raštingumo vertinimą ir siunčiant anketas elektroniniu paštu gauti 30 respondentų – Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokinių atsakymai.

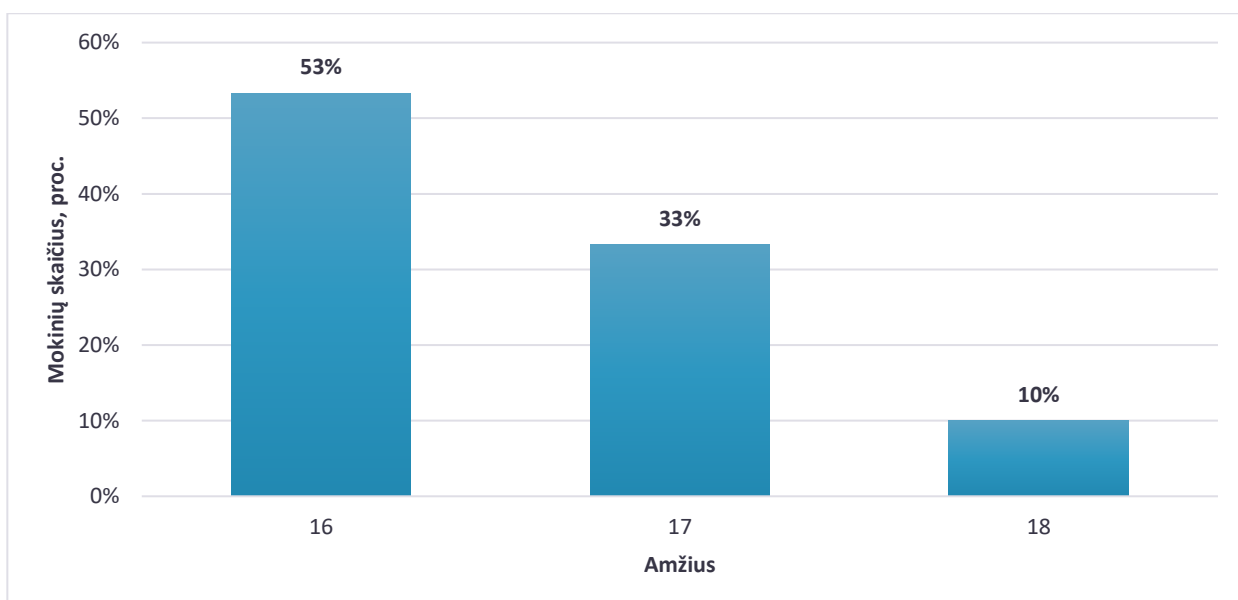
Atsakiusių skaičius yra reprezentatyvus, tačiau dėl nepakankamai aktyvaus respondentų įsitraukimo buvo taikytas 15 proc. imties paklaidos dydis. Apklausa vykdyta 2023 metų kovo – balandžio mėnesiais. Toliau darbe pateikiama anketinės apklausos duomenų analizė pateikiant duomenis grafiškai ir juos analizuojant.

Pagal lyčių pasiskirstymą matyti, kad nėra didelio lyčių atotrūkio, tyrime dalyvavo 19 vyrų, kurie sudaro 43,3 proc. visų apklaustųjų ir 11 moteriškos lyties atstovių, kurios sudaro 36,7 proc. visų apklaustųjų (žr. 7 pav.).

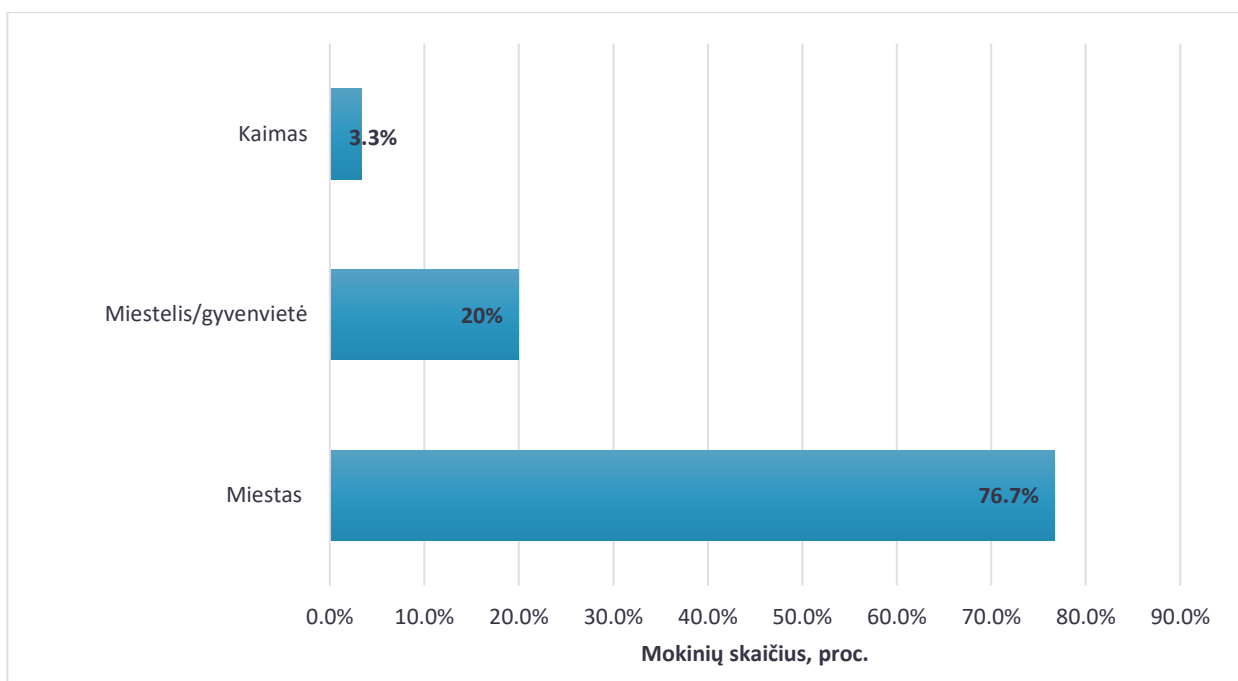
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Antruoju anketos klausimu buvo siekiama sužinoti kaip respondentai pasiskirstė pagal amžių. Aktyviausiai šiame tyrime dalyvavo jauniausi ekonomikos ir verslo akademijų moksleiviai – 16-os metų, kurie sudarė 53 proc. visų apklaustųjų. 17-os metų moksleiviai sudarė 33 proc. visų apklaustųjų, o 18 metų – 10 proc. visų apklaustųjų (žr. 8 pav.).

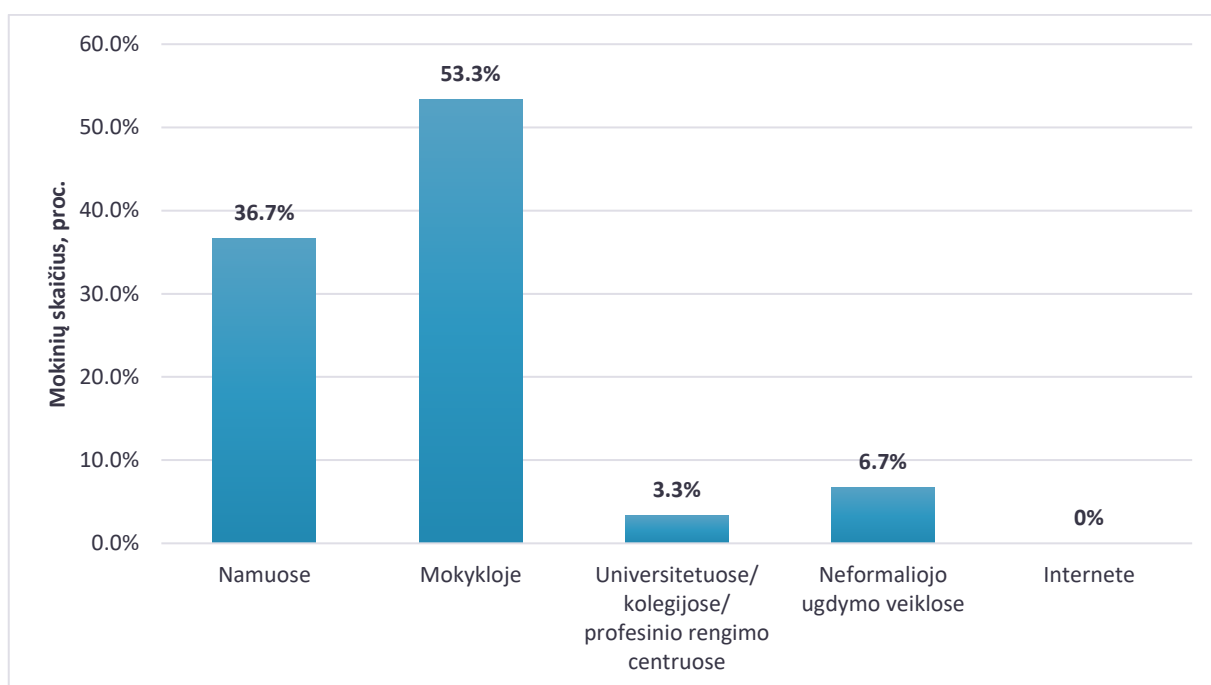
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Kitas vertinamas kriterijus – gyvenamoji vietovė. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad gyvenamoji vietovė turi reikšmingos įtakos finansinio raštingumo lygiui, nes mieste gyvenantys asmenys turi daugiau galimybių naudotis finansinėmis paslaugomis ir užsitikrinti saugią finansinę ateitį. Didžioji respondentų dalis, net 76,7 proc. gyvena mieste, 20 proc. miestelyje arba gyvenvietėje ir tik 3,3 proc. atsakiusiųjų gyvenamoji vieta yra kaime (žr. 9 pav.).

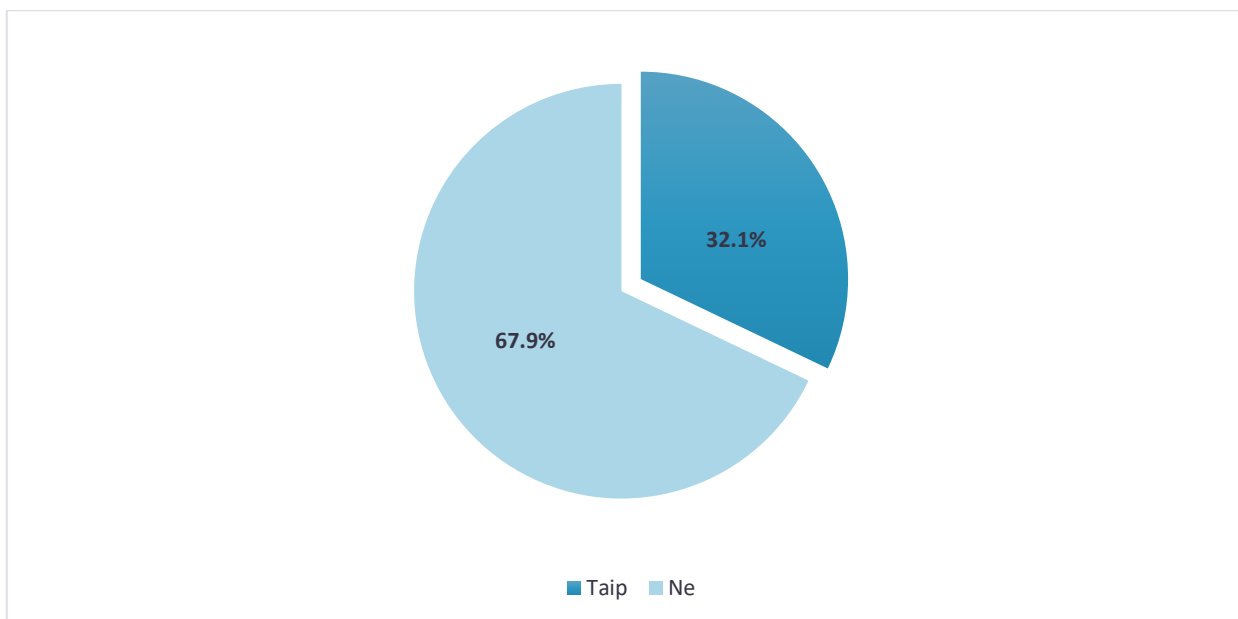
9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Sekančiu klausimu buvo siekiama sužinoti respondentų nuomonę, kur turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas. Daugiau nei pusė atsakiusių mokinių, net 53,3 proc. vieningai pasirinko, kad finansinio raštingumo žinios turėtų būti ugdomos mokykloje. Taip pat ne maža dalis, net 36,7 proc. atsakė, kad finansinio raštingumo pagrindai turėtų būti išmokstami namų aplinkoje su šeimos narių pagalba ar savarankiškai. Likusioji dalis apklaustųjų – 6,7 proc. atsakė, kad tai turėtų būti kaip pasirenkamas dalykas ir ugdomas neformaliojo ugdymo veiklose ir tik 3,5 proc. moksleivių atsakė, kad ši kompetencija turėtų būti ugdoma universitetuose, kolegijose ar profesinio rengimo centruose. Nei vienas respondentas nepasirinko atsakymo, kad finansinis raštingumas galėtų būti ugdomas internete (žr. 10 pav.). Galima daryti išvadą, kad internetas kaip priemonė ugdyti finansinio raštingumo gebėjimus nėra patraukli jaunimui, nes dėl informacijos gausos sunku pasirinkti reikiamą informaciją ir nėra kryptingo plano ugdyti finansinio raštingumo teorinius ir praktinius gebėjimus elektroninėje erdvėje.

10 pav. Respondentų nuomonė kur turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas

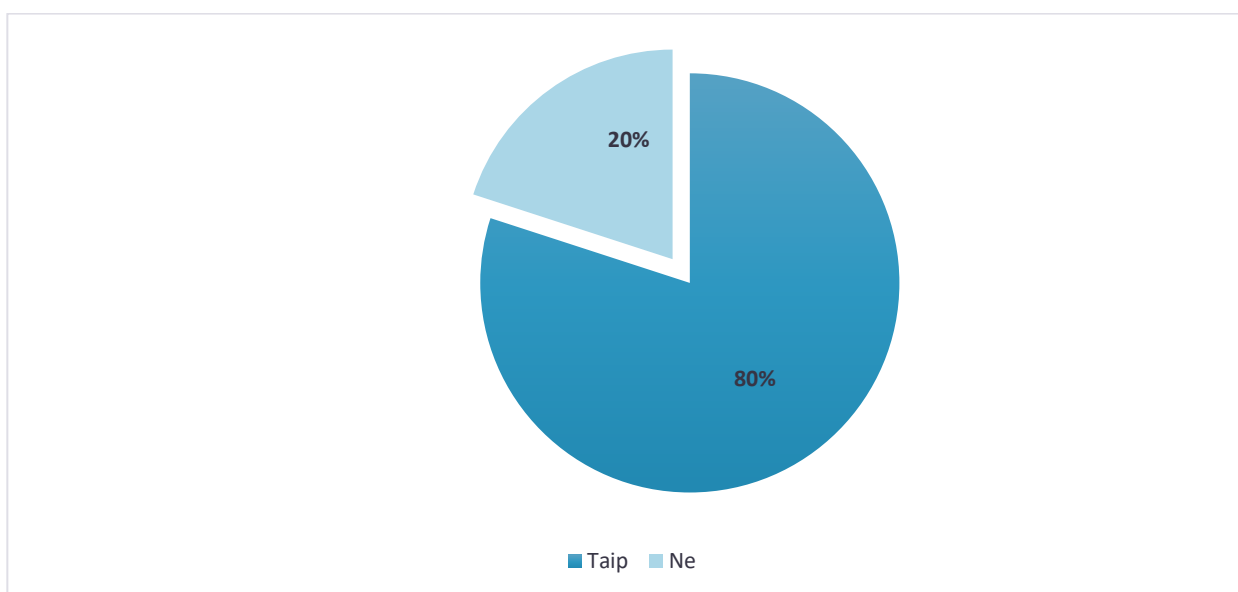
Ketvirtuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti apklausos dalyvių nuomonę ar Lietuvos finansinio švietimo strategija veikia tinkamai. Didelė dalis atsakiusių – 67,9 proc. sutinka su teiginiu, kad Lietuva turi netinkamą finansinio švietimo strategiją ir ją reikėtų keisti, o 32,1 proc. yra patenkinti esama finansinio švietimo strategija (žr. 11 pav.). Lietuvos finansinio raštingumo ugdymo strategijos netinkamumą atskleidžia teorinėje dalyje pateikiami tyrimų rezultatai, kurie parodo lietuvių mažas finansines žinias (žr. 1.4 poskyrį). Galima teigti, kad dėl netinkamos finansinio švietimo strategijos formaliajame ugdyme mokiniai susiduria su finansinių žinių trūkumu, kuris lemia netinkamą asmeninių finansų valdymą.

11 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvos finansinio švietimo strategijos tinkamumą

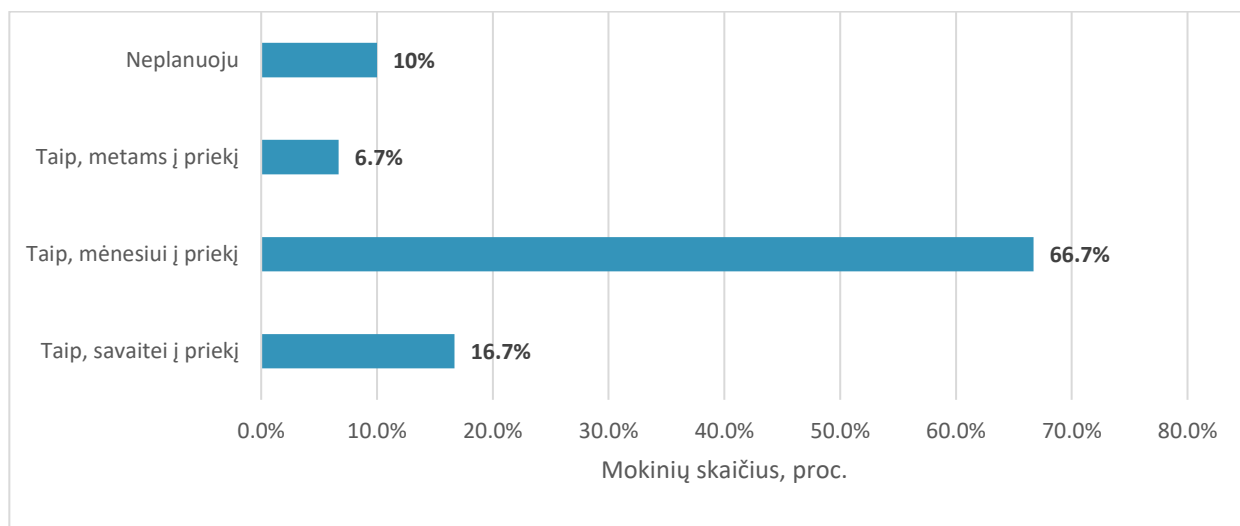
Sekančiais klausimais siekiama išsiaiškinti ar Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo moksleiviai turi tinkamus asmeninių finansų valdymo įgūdžius: išlaidų planavimo, taupymo įgūdžius ar gerai supranta finansinio raštingumo temas.

Penktuoju anketos klausimu buvo teiraujama ar mokinių nuomone jie turi teisingus asmeninių finansų valdymo įgūdžius. Gauti atsakymai atskleidė, kad 80 proc. ekonomikos ir verslo akademijų moksleivių nuomone jie yra turintys teisingus asmeninių finansų valdymo įgūdžius, o tik 20 proc. apklaustųjų yra nepatenkinti savo asmeninių finansų valdymo įgūdžiais. (žr. 12 pav.).

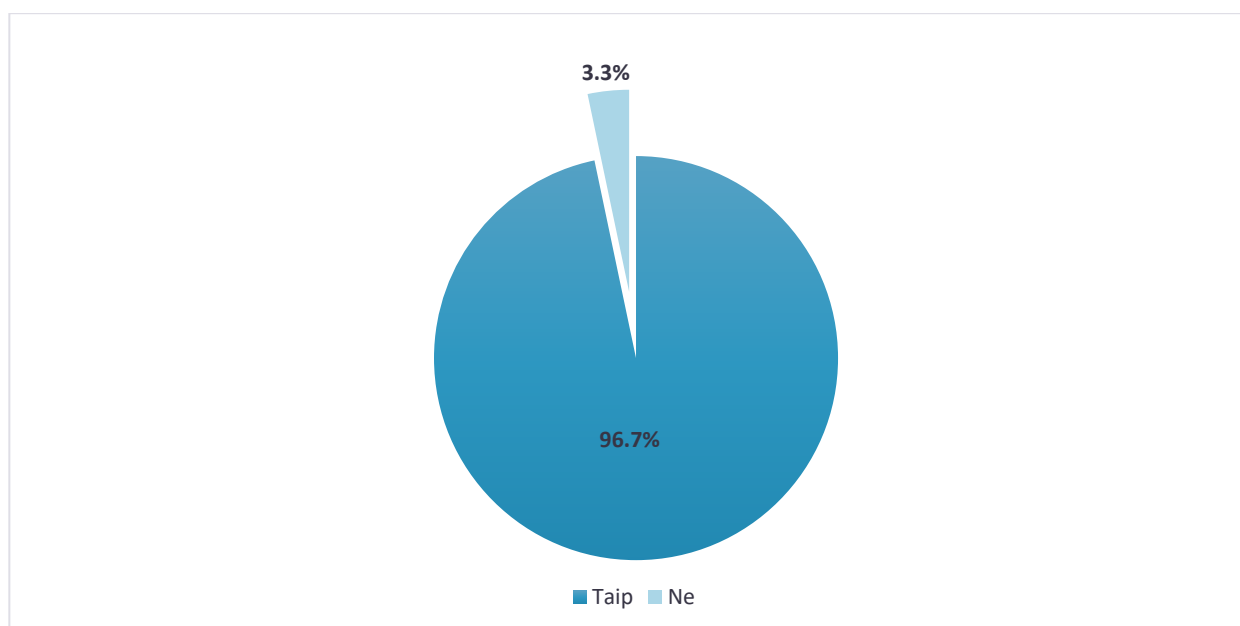
12 pav. Respondentų nuomonė apie turimus asmeninių finansų valdymo įgūdžius

Analizuojant gautus duomenis galima pastebėti, kad didžioji dalis Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos moksleivių periodiškai planuoja savo išlaidas. Planuoja išlaidas net 90,1 proc., visų apklaustųjų tai yra 80,1 proc. punkto daugiau nei respondentų, kurie neplanuoja savo išlaidų. Mėnesiui į priekį savo išlaidas planuoja 66,7 proc. respondentų, savaitei į priekį 16,7 proc., šiek tiek mažesnė dalis planuoja savo išlaidas metams laiko tik 6,7 proc. (žr. 13 pav.).

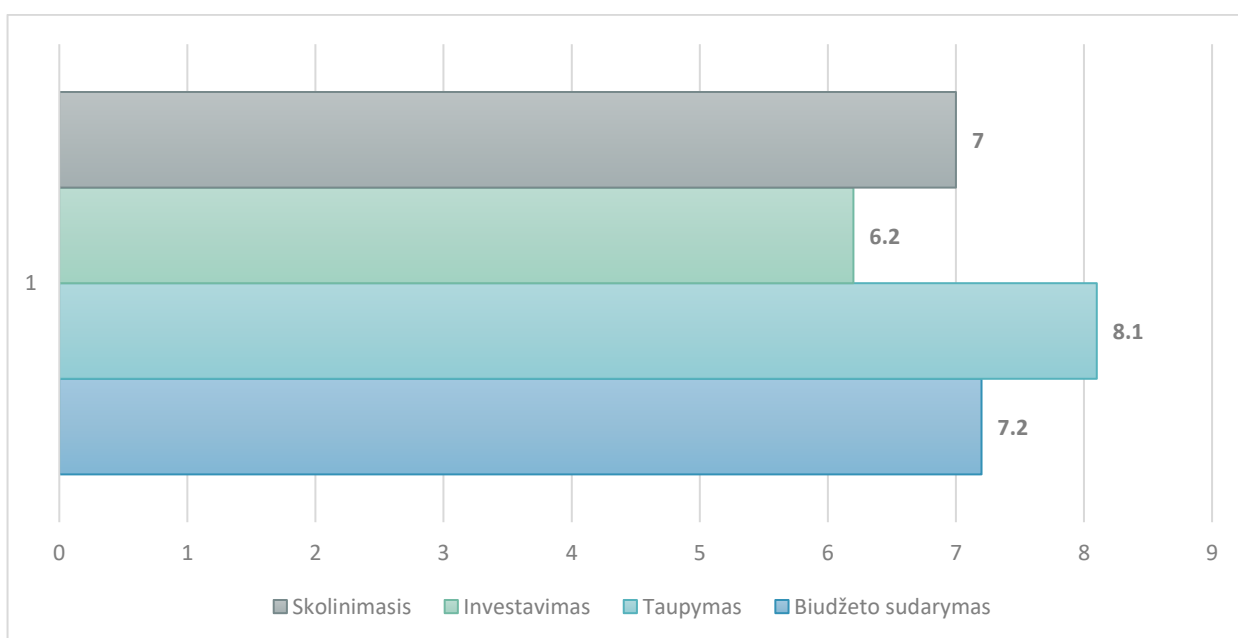
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išlaidų planavimą

Septintuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar apklaustos dalyviai taupo pinigus. Apklausos rezultatai atskleidė, kad didžioji daugumo net 96,7 proc. taupo pinigus ir tik 3,3 proc. netaupo pinigų (žr. 14 pav.). Toks respondentų atsakymų pasidalijimas parodo, jog daugelis mokinių galvoja apie savo ateitį ir siekia neturėti finansinių rūpesčių ar įsiskolinimų.

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pinigų taupymą

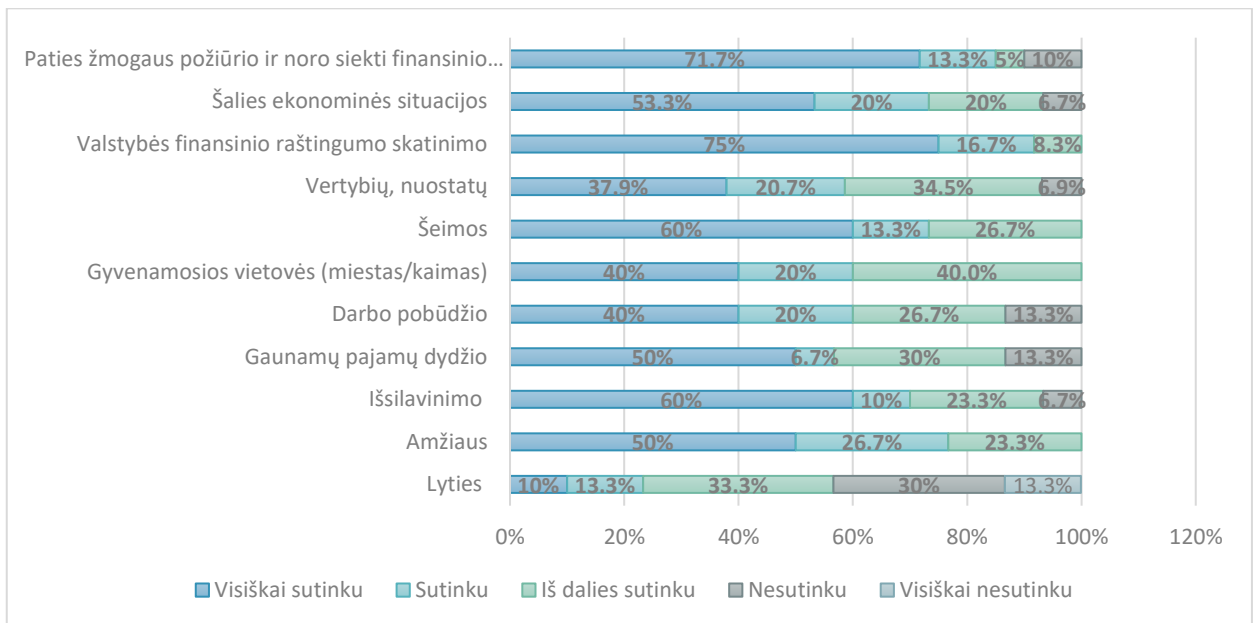
Anketoje buvo pateiktas klausimas kaip respondentai vertina nuo 1 iki 10 balų savo žinias skolinimosi, investavimo, taupymo, biudžeto sudarymo temose. Iš gautų rezultatų buvo apskaičiuotas svertinis vidurkis (žr. 3 priedą). Visos finansinio raštingumo temos yra panašiam lygmenyje, tačiau labiausiai reikėtų susirūpinti mokinių žiniomis investavimo srityje, nes mokinių vertinimo vidurkis siekia tik 6,2. Geriausiai apklausos dalyviai išmano apie taupymą vidurkis – 8,1, šiek tiek mažiau apie biudžeto sudarymo – 7,2 ir skolinimosi klausimuose – vidurkis siekia tik 7 (žr. 15 pav.). Rezultatai rodo, kad nors ekonomikos ir verslo akademijos moksleiviai turi nuolatines paskaitas ekonomikos, finansų temomis, tačiau savo žinias vertina nepakankamai aukštais balais. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai, kurie nesimoko papildomai tokios specifikos įstaigose kaip Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos turi dar mažesnę supratimą šiose temose.

15 pav. Respondentų finansinio raštingumo temų vertinimo vidurkiai

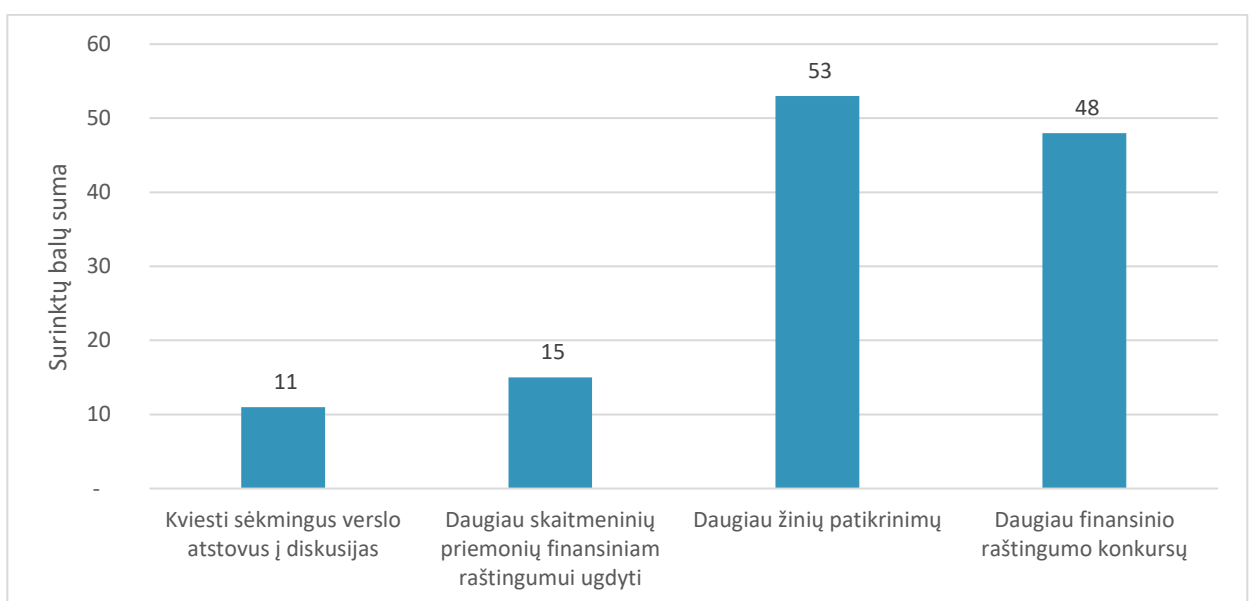
Devintajame klausime respondentams buvo pateikti teiginiai siekiant išsiaiškinti jų nuomonę kokie veiksniai lemia finansinio raštingumo lygį. Analizuojant nuomonių pasiskirstymą galima pastebėti, kad su teiginiais, kad finansinis raštingumas priklauso nuo valstybės finansinio raštingumo skatinimo, šeimos, gyvenamosios vietovės ir amžiaus „visiškai sutinka“, „sutinka“ arba „iš dalies sutinka“ visi respondentai. Šiek tiek mažesnė dalis 93,3 proc. visų apklaustųjų visiškai sutinka“, „sutinka“ arba „iš dalies sutinka“ su teiginiais, kad finansinis raštingumas priklauso nuo šalies ekonominės situacijos ir išsilavinimo. 93,1 proc. apklaustųjų pritaria, kad finansiniam raštingumui įtakos turi vertybės ir nuostatos, 90 proc. – paties žmogaus požiūris ir noras siekti finansinio raštingumo. 86,7 proc. apklaustųjų mano, kad įtaką finansiniam raštingumui turi darbo pobūdis ir gaunamų pajamų dydis.

Mažiausiai įtakojantis finansinio raštingumo lygį veiksnys yra lytis su šia nuomone linkę sutikti – 43,3 proc. tyrime dalyvavusių mokinių (žr. 15 pav.) Apibendrinant galima teigti, kad finansinio raštingumo lygį daugiau ar mažiau įtakoja visi paveiksle nurodyti veiksniai, tai įrodo šiame darbe atlikta mokslinių straipsnių analizė (žr.1.2. poskyrį).

16 pav. Respondentų nuomonių apie finansinį raštingumą lemiančius veiksnius pasiskirstymas

Paskutiniuoju anketos klausimu siekiama sužinoti respondentų nuomonę kaip gerinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų veiklą. Respondentai pagal svarbą turėjo suskirstyti kriterijus nuo 1 iki 4 (naudotą rangų skalę), kurie padėtų gerinti šių akademijų veiklą.

17 pav. Veiksniai, gerinantys ekonomikos ir verslo akademijų veiklą

Didžiausia balų suma reiškia į kuriuos veiklos gerinimo veiksmus akademijoms reikėtų atkreipti mažiausiai dėmesio, o mažiausia balų suma parodo veiksmus, kuriuos mokiniai išskiria kaip prioritетines sritis gerinant akademijų veiklą. Taigi siekiant pagerinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų veiklą turėtų būti organizuojama daugiau diskusijų su sėkmingais verslo atstovais. Pagal svarbą antroje vietoje mokiniai pasirinko, kad akademijose reikėtų daugiau skaitmeninių priemonių finansiniam raštingumui ugdyti. Mažiausiai respondentai pageidautų finansinio raštingumo konkursų ir žinių patikrinimų (žr. 17 pav.).

3.3 Finansinio raštingumo ugdymo Lietuvoje gerinimo gairės

Remiantis mokslinės literatūros, atliktų kokybinio – struktūrinio interviu ir kiekybinės – anketinės apklausos tyrimų analize formuojamos gairės, kurios padėtų Lietuvoje gerinti finansinio raštingumo ugdymo kokybę.

Pirmoji gairė. Neformaliojo ugdymo akademijų steigimas bendradarbiaujant su Lietuvos universitetais. Kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatai atkleidė, kokią naudą suteikia Panevėžio ir Alytaus akademijų veikla: anketinės apklausos analizė įrodė, kad akademijos mokiniai įgauna ne tik teorinių žinių, bet ir praktinių gebėjimų. Mokiniai pabaigę akademijos programą turi teisingus asmeninių finansų valdymo įgūdžius, supranta taupymo, išlaidų planavimo naudą, išmano investavimo, skolinimosi, biudžeto sudarymo temas. Interviu duomenimis akademijų mokymo būdai yra novatoriški, įtraukiantys, informatyvūs. Mokiniai turi galimybę apie finansus sužinoti daugiau ne tik iš savo ekonomikos mokytojų, bet ir universiteto dėstytojų bei verslo atstovų. Mokiniai pabaigę neformaliojo ugdymo programą turi daugiau žinių negu jų bendraamžiai, didesnes perspektyvas karjeros srityje. Remiantis šiais aspektais, turėtų būti užtikrinamas tokio tipo akademijų steigimas bei universitetų bendradarbiavimas siekiant ugdyti finansiškai raštingą jaunąją kartą. Tokios akademijos turėtų būti steigiamos ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet ir mažesniuose miestuose bei gyvenvietėse, kadangi moksliniai tyrimai atkleidė, kad užmiestyje gyvenantys žmonės turi mažesnes finansines žinias. Universitetai, kurie prisidėtų prie iniciatyvos ugdant finansiškai raštingą jaunimą taipogi turėtų galimybę į universiteto studijų programas pritraukti potencialių studentų.

Antroji gairė. Atnaujinamos finansinio švietimo priemonės. Mokslinės literatūros ir interviu analizė atskleidė, kad finansinio raštingumo ugdymo procese ypač svarbus finansinių švietimo priemonių pastovus atnaujinimas. Todėl siekiant, kad mokymosi kokybė būtų geresnė formaliojo ugdymo įstaigose ir neformaliojo ugdymo įstaigose dėl greitai besikeičiančios ekonominės informacijos periodiškai turėtų būti atnaujinami vadovėliai. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad finansinio raštingumo ugdymas elektroninėje erdvėje yra vis populiariesnis ugdant mokinių ne tik finansinius, bet ir skaitmeniniu įgūdžius ugdymo įstaigos turėtų suteikti galimybę mokiniams naudotis kompiuteriais.

Trečioji gairė. Pedagogų kvalifikacijos kėlimas. Kitas literatūroje įvardintas veiksnys, kuris lemia žemas mokinių finansines žinias yra nepakankami pedagogų kvalifikaciniai gebėjimai. Siekiant, kad finansinio raštingumo ugdymo kokybė pagerėtų periodiškai turi būti organizuojami seminarai, paskaitos ekonomikos mokytojams, kad jie atnaujintų savo žinias ir jomis galėtų dalintis pamokų metu.

Ketvirtoji gairė. Svetainė internete skirta pedagogams ir mokiniams finansiniam raštingumui ugdyti. Kokybinio tyrimo rezultatai išryškino interneto ir socialinių medių informacijos perviršį, dėl kurio tampa sunku susirasti ir pasirinkti reikiamą informaciją. Literatūros analizė parodė, kad Lietuvoje tiek finansinės institucijos, tiek universitetai, neformaliojo ugdymo įstaigos siūlo finansinio ugdymo medžiagą, projektus ir pan. Ieškančiam informacijos sunku atrasti reikiamą informaciją dėl informacijos perviršio, taip pat pasirinkti ar informacija yra teisinga, todėl būtų naudinga viena svetainė visai finansinei, ekonominei informacijai. Svetainėje galėtų būti pateikiamas turinys pedagogams ir mokiniams: elektroninės švietimo priemonės, finansinio švietimo projektai, seminarai, Lietuvos verslo ir ekonomikos aktualijos.

Penktoji gairė. Gerinamos mokinių matematinės žinios. Atliekant literatūros analizę buvo pastebėta, kad matematikos žinios lemia finansinio raštingumo lygį bei matematikos mokslas yra vienas iš svarbiausių dalykų, kuris lemia mokinių galimybes tęsti studijas aukštajame moksle. Lietuvoje mokinių matematikos žinios yra žemame lygmenyje, tai įrodo matematikos pagrindinio ugdymo pasiekimų ir valstybinio brandos egzaminų rezultatai. Atsižvelgiant į blogus egzaminų rezultatus turėtų būti numatomos atitinkamos priemonės matematikos ugdymui. Naudinga būtų į matematikos ugdymo programą integruoti finansinių uždavinių sprendimą, nes sprendžiant tokius uždavinius reikalingos matematinės žinios.

IŠVADOS

1. Pirmoje šio darbo dalyje atlikta finansinio raštingumo mokslinių straipsnių, tyrimų analizė atskleidė jog finansinis raštingumas itin aktuali ir būtina kompetencija kaip rašymas ar skaitymas, kuris turi didelę reikšmę ne tik jaunajai kartai, bet ir visuomenei. Mokslininkai išskiria daug finansinio raštingumo interpretacijų, tačiau vieningos sąvokos vis dar nėra. Svarbu suprasti kokie veiksniai lemia finansinio raštingumo lygį, kad būtų galima imtis atitinkamų priemonių. Mažiausią finansinio raštingumo lygį demonstruoja jaunimas ir senjorai, todėl jiems turėtų būti sudarytos atitinkamos programos finansiniam raštingumui didinti. Taipogi valstybė turėtų atkreipti dėmesį į socialinę atskirtį turinčių žmonių, moterų ir užmiestyje gyvenančių asmenų finansinio švietimo galimybes bei atitinkamai imtis priemonių kintant ekonominiams šalies rodikliams.

2. Europoje finansinio raštingumo švietimui yra skiriama gana daug dėmesio: rengiami įvairūs projektai, programos. Tarptautiniai tyrimai tokie kaip: EBPO penkiolikmečių tyrimas – PISA ir suaugusiųjų kompetencijų tyrimas – INFE turi didelę reikšmę šalių finansinio švietimo strategijų formavimui. Siekiama, kad Europos gyventojai turėtų tinkamas finansines žinias, racionalią finansinę elgseną, tinkamą požiūrį ir pasitikėjimą valdant finansus. Kalbant apie Lietuvą, nors Lietuvoje finansinis švietimas vis populiarsnė tema, tačiau Lietuvos gyventojai turi žemą finansinio raštingumo lygį. Analizė ugdymo įstaigose parodo, kad Lietuvos mokyklose veikia netinkama finansinio švietimo programa ir mokiniai negauna reikiamų įgūdžių kaip tvarkyti finansus ir pasiruošti ateities saugumui.

3. Kombinuoto tyrimo rezultatai atskleidė, kad Panevėžio ir Alytaus akademijų veikla yra naudinga jaunajai kartai. Akademijose mokiniai įgauna ne tik teorinių žinių apie finansus, bet ir išmoksta praktiškai pritaikyti žinias. Mokiniai pasižymi tinkamais finansų valdymo įgūdžiais, sugeba planuoti išlaidas, taupyti pinigus, supranta pagrindines finansinio raštingumo temas. Mokiniai, turintys geras finansinio raštingumo žinias ir įgūdžius, gali savo bendruomenėje užimti svarbų vaidmenį, teikti pagalbą tiems, kurie susiduria su finansiniais sunkumais arba neturi pakankamai žinių apie asmeninius finansus. Pedagogai finansinio ugdymo procese taiko įvairius mokymo metodus: diskusijas, mokymo proceso pavertimas žaidybine forma, atvejo analizės, išvykos į verslo įmones, interaktyvios pamokos.

4. Finansinio raštingumo temos svarba yra didelė ir gali turėti ilgalaikę įtaką mokinių gyvenimui ir gerovei, todėl turėtų būti daugiau diskutuojama apie finansinio raštingumo svarbą ir įgyvendinimo būdus. Šiame darbe remiantis mokslinių straipsnių ir tyrimų analize sukonstruotos gairės, kurios padėtų Lietuvoje pagerinti finansinio švietimo kokybę: tai neformaliojo ugdymo akademijų steigimas bendradarbiaujant su universitetais, atnaujinamos finansinio švietimo priemonės, pedagogų kvalifikacijos kėlimas, svetainė internete skirta pedagogams ir mokiniams finansiniam raštingumui ugdyti, gerinamos mokinių matematinės žinios.

LITERATŪRA

1. Aflatoun International, (2021). ANNUAL REPORT 2021 Energising the global movement for social and financial education, 1-46. Prieiga per internetą: https://www.aflatoun.org/wp-content/uploads/2022/10/Aflatoun-report_20221025-1.pdf
2. Ahunov, M., Van Hove, L. (2019). National culture and financial literacy: international evidence. *Applied Economics*, 2261-2279. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/00036846.2019.1688241>
3. Amagir, A., Groot W., Maassen van den Brink, H., Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 56-80. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/2047173417719555>
4. Amari, M., Salhi, B., Jarboui, A. (2020). Evaluating the effects of sociodemographic characteristics and financial education on saving behavior. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 1423-1438. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/IJSSP-03-2020-0048>
5. Bagdonas, E., Bajorūnienė I. S., Kunigėlienė, D., Patašienė, I., Patašius, M., Skvernys, V., Vaičiukynas, E. (2021). Verslo duomenų analitika: žaidimas „Kietas Riešutas“, 1-93. Prieiga per internetą: <https://wdn2.ipublishcentral.com/ktu/viewinsidehtml/501774881319744>
6. Batsaikhan, U., Demertzis, M. (2018). Financial literacy and inclusive growth in the European Union. *Policy Contribution*, 1-18. Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/93898/>
7. Bongini, P., Trivellato, P., Zenga, M. (2013). Financial Literacy and Undergraduates: A Question of Aptitude?, 1-46. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2325316
8. Cannistrà, M., Agasisti, T., Amagir, A., Poder, K., Holz, O., Vartiak, L., De Witte, K. (2022). A comparative analysis of financial literacy levels and initiatives among students in five European countries. *Research in Comparative and International Education*, 1-33. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/17454999211066183>
9. Chhatwani, M. (2021). Mortgage delinquency during COVID-19: do financial literacy and personality traits matter? *International Journal of Bank Marketing*, 484-510. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/IJBM-05-2021-0215>
10. Černiauskaitė, A., Kairė, S. (2018). Finansinis švietimas Lietuvoje: esamos situacijos analizė. *Švietimo ir mokslo ministerija*, 1-52. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2018/09/Finansinis-rastingumas-Lietuvoje_esama-situacija.pdf
11. Desdemon, C. M. (2018). Relevance for Demographic Factor: Level of financial literacy. *SCMS Journal of Indian Management*. 68-77. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=128788636&site=ehost-live>

12. Dewi, V. I. (2022). How do demographic and socioeconomic factors affect financial literacy and its variables? *Cogent Business & Management*, 1-12. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311975.2022.2077640>
13. Engels, C., Kumar, K., & Philip, D. (2020). Financial literacy and fraud detection. *The European Journal of Finance*, 26(4–5), 420–442. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1646666>
14. European Commission. (2021). 2021 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI). 1-16. Prieiga per internetą: [https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/DESI_2021_Lithuania_lt_2BDSuCQhAL89xoeMg7hbqZjNArY_80592\(1\).pdf](https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/DESI_2021_Lithuania_lt_2BDSuCQhAL89xoeMg7hbqZjNArY_80592(1).pdf)
15. Faulkner, A. E. (2015). A Systematic Review of Financial Literacy as a Termed Concept: More Questions Than Answers. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 20(1–2), 7–26. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/08963568.2015.982446>
16. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius.
17. Garg, N., & Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International Journal of Social Economics*, 45(1), 173–186. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2016-0303>
18. Gupta, P. K., Hanagandi, S. S., (2022). Impact of Demography on Financial Literacy. *SDMIMD Journal of Management*, 81-96. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=156207790&site=ehost-live>
19. Henderson, G. E., Beach, P., Sun L., McConnel. J. (2020). Does the content of financial literacy education resources vary based on who made or paid for them? *Citizenship, Social and Economics Education*, 192-210. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/2047173420961031>
<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>
20. Iacovoiu, V. B. (2018). An Empirical Analysis of Some Factors Influencing Financial Literacy. *Economic Insights - Trends & Challenges*, 23-31. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=135868605&site=ehost-live>
21. Yeh, T. (2022). An empirical study on how financial literacy contributes to preparation for retirement. *Journal of Pension Economics & Finance*, 237-259. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-pension-economics-and-finance/article/an-empirical-study-on-how-financial-literacy-contributes-to-preparation-for-retirement/C3700A17B1ED16E3FEDF616EAD4C187F>
22. Irman, M., Suwitho, Fadrul. (2020). Sociodemographic Factors on Financial Literacy of University Students in Pekanbaru, Indonesia. *International Journal of Economics Development Research*

- (IJEDR). 225-242. Prieiga per internetą: <https://journal.yrpiiku.com/index.php/ijedr/article/view/120>
23. Kadoya, Y., Khan, S. R. (2020). What determines financial literacy in Japan? *Journal of Pension Economics & Finance*. 353-371. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-pension-economics-and-finance/article/what-determines-financial-literacy-in-japan/F4D9851FF30450317147A7E8CDB58F99>
24. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
25. Kim, N., Mountain, T. (2019). Financial Knowledge and "Don't Know" Response. *Journal of Consumer Affairs*. 1948-1969. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=140212554&site=ehost-live>
26. Klapper, L., Lusardi, A., van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World. *The standard & poor's ratings services global financial literacy survey*, 1-27. Prieiga per internetą: <https://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey-2/>
27. Kryževičiūtė, L. (2020). Y kartos finansinis raštingumas Lietuvoje gerėja, bet pasaulio nepavejame. *Spectrum Vilniaus universiteto mokslo populiarinimo žurnalas 1 (31)/ 2020*. 40-45. Prieiga per internetą: <https://naujienos.vu.lt/wp-content/uploads/2020/04/Mokslo-populiarinimo-%C5%BEurnalas-SPECTRUM-nr.-31.pdf>
28. Kvieskienė, G. (2016). Financial Literacy Concept and Paradoxes. *Socialinis ugdymas*, 44(3), 24–35. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15823/su.2016.23>
29. Legenzova, R., Gaigalienė, A., Leckė, G. (2019). Impact of Parental Financial Socialization Factors on Financial Literacy of Lithuanian High School Students. *Acta Prosperitatis*. 41-60. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=137674765&site=ehost-live>
30. Lietuvos bankas. (2012). Finansinio švietimo koncepcija 2012-2016. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/finansinio_svietimo_koncepcija.pdf.pdf
31. Lietuvos bankas. (2022). Namų ūkių apklausos apžvalga. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai/category.40/series.194>
32. Lietuvos Junior Achievement. (2023). Jaunimui. Prieiga per internetą: <https://lja.lt/jaunimui/>
33. Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: Evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), 1. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>
34. Lusardi, A. Mitchell, O. Curto, V. (2010). Financial Literacy among the Young. *The Journal of Consumer Affairs*. 358-380. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/23859796>

35. Lusardi, A., Mitchell, O. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics & Finance*. 1-17. Prieiga per internetą: <http://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-pension-economics-and-finance/article/financial-literacy-around-the-world-an-overview/0488F901318E0FBC4C92DC6E964AB89C>
36. Madinga, N. V, Maziriri, E. T, Chuchu, T., Magoda. Z. (2022). An Investigation of the Impact of Financial Literacy and Financial Socialization on Financial Satisfaction: Mediating Role of Financial Risk Attitude. *Global Journal of Emerging Market Economies*. 60-75. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/09749101211070952>
37. Migliaccio, J. N. (2021). Taking the High Ground on Financial Literacy. *Journal of Financial Service Professionals*, 12-18. Prieiga per internetą: <https://web-p-ebsohost-com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=5&sid=d03eb0bc-aea4-4707-a029-d1856c419f62%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#AN=153399543&db=bsu>
38. Nacionalinė švietimo akademija. (2023). Egzaminai ir pasiekimų patikrinimai. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/egzaminai-ir-pasiekimu-patikrinimai/>
39. OECD. (2016). OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies. *OECD Paris*, 1-100. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/finance/oecd-infe-survey-adult-financial-literacy-competencies.htm>
40. OECD. (2017). PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy. *OECD Publishing, Paris*, 1-270. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/education/pisa-2015-results-volume-iv-9789264270282-en.htm>
41. OECD. (2018). PISA 2018: Insights and Interpretations, 1-63. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm>
42. OECD. (2020). OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, 1-75. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm>
43. OECD. (2020). OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, 1-78. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm>
44. OECD. (2021). 21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World. *OECD Publishing, Paris*, 1-213. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/pisa/publications/21st-century-readers-a83d84cb-en.htm>

45. OECD. (2023). Global money week. Prieiga per internetą: <https://globalmoneyweek.org/>
46. Oficialios statistikos portalas. (2022). BVP vienam gyventojui, to meto kainomis. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S7R184#/>
47. Oficialios statistikos portalas. (2022). Nedarbo lygis Lietuvoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-uzimtumo-tyrimo-duomenys>
48. Ozkale, A., Erdogan, O. E. (2022). An analysis of the interaction between mathematical literacy and financial literacy in PISA. *International journal of mathematical education in science and technology 2022*, VOL. 53, NO. 8, 1983–200. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/0020739X.2020.1842526>
49. Panos, G. A., & Wilson, J. O. S. (2020). Financial literacy and responsible finance in the FinTech era: Capabilities and challenges. *The European Journal of Finance*, 26(4–5), 297–301. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/1351847X.2020.1717569>
50. Pesando, L. M. (2018). Does financial literacy increase students' perceived value of schooling? *Education Economics*, 26(5), 488–515. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/09645292.2018.1468872>
51. Philippas, N. D., & Avdoulas, C. (2020). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece. *The European Journal of Finance*, 26(4–5), 360–381. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1701512>
52. Pinjisakikool, T. (2017). The effect of personality traits on households financial literacy. *Citizenship, Social and Economics Education*. 39-51. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/2047173417690005>
53. PISA. 21st- Century Readers developing literacy skills in a digital world. (2021). *OECD*. Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/education/21st-century-readers_a83d84cb-en#page2.
54. Rakow, K. C. (2019). Incorporating financial literacy into the accounting curriculum. *Accounting Education*, 28(4), 384–400. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/09639284.2019.1578247>
55. Riepe, J., Rudeloff, M., & Veer, T. (2020). Financial literacy and entrepreneurial risk aversion. *Journal of Small Business Management*, 0(0), 1–20. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/00472778.2019.1709380>
56. Safronova, T., Chernousova, N., & Safronova, M. (2020). Financial Literacy and Financial Capability: Interdependence of Concepts and Possibilities to Form Them in a School Course of Mathematics. *Journal of Educational Psychology - Propositos y Representaciones*, 8(3). Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1280359&site=ehost-live>

57. SEB. (2021). SEB kviečia mokinius tapti finansinio raštingumo lyderiais savo bendruomenėse. Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/infobankas/naujienos/seb-kviecia-mokinius-tapti-finansinio-rastingumo-lyderiais-savo-bendruomenese>
58. Sukumaran, K. (2015). Financial Literacy—Concept and Practice. *DAWN: Journal for Contemporary Research in Management*, 59–65. Prieiga per internetą: <https://web-p-ebscobhost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=5&sid=985d723c-63d2-4862-8cf1-1c073c14e92f%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=101100872&db=bsu>
59. Sulthana, A., Subrahmanyam, N., Rao, P., V. (2022). A Study of Financial Literacy Awareness Among Working Employees, with Special Reference to the Telangana Region. *Journal of Commerce & Accounting Research*. 16-22. Prieiga per internetą: <https://search.ebscobhost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=155744664&site=ehost-live>
60. Swedbank. (2023). „Swedbank“ finansų laboratorija. Prieiga per internetą: <https://blog.swedbank.lt/svietimas/finansu-laboratorija>
61. Świecka, B., Grzesiuk, A., Korczak, D., Wyszowska – Kaniewska, O. (2019). Financial Literacy and Financial Education: Theory and Survey. *München : De Gruyter Oldenbourg*. 2019. 1-114. Prieiga per internetą: <https://web-p-ebscobhost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=0&sid=7ffb4575-cb77-44f5-a72d-a504b823a817%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=e000xww&AN=2091335>
62. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2020). Finansinio raštingumo ugdymas Lietuvoje: koks jis? Ką reikėtų tobulinti? Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/svietimo-politikos-analize/serija-svietimo-problemos-analize/>
63. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2020). Finansinio raštingumo ugdymas Lietuvoje: koks jis? Ką reikėtų tobulinti? 1-12. Prieiga per internetą: <https://www.emokykla.lt/bendrasis/skaityk/elektroniniai-leidiniai/-finansinio-rastingumo-ugdymas-lietuvoje-koks-jis-ka-reiketu-tobulinti-2020-gruodis-nr-12-190/4665>
64. Tertak, E. (2022). A global view on financial education. *Economy and Finance*. 19-45. Prieiga per internetą: <http://real.mtak.hu/141657/>
65. Vaitkus, R, Vasiliauskaitė A. (2018). Finansinio saugumo koncepcijos vertybinis aspektas /. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 313–325. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2018~1579072178200/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
66. Venkataraman, R., Venkatesan, T. (2018). Analysis of Factors Determining Financial Literacy using Structural Equation Modelling. *SDMIMD Journal of Management*. 19-29. Prieiga per internetą: <https://search.ebscobhost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=128873297&site=ehost-live>

67. Voros, Z., Szabo, Z., Kehl, D., Bela Kovacs, O., Schepp, Z. (2021). Effects of actual and perceived financial literacy skills on financial well-being at retirement. *Marketing & Menedzement*, 5-16. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=153840961&site=ehost-live>
68. Ward A. F, Lynch, J. G. (2019). On a Need-to-Know Basis: How the Distribution of Responsibility Between Couples Shapes Financial Literacy and Financial Outcomes. *Journal of Consumer Research*, 1013-1036. Prieiga per internetą: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bsu&AN=134760015&site=ehost-live>
69. Xu, L., Zia, B. (2012). Financial Literacy around the World: An Overview of the Evidence with Practical Suggestions for the Way Forward. *Policy Research Working Papers*. 1-56. Prieiga per internetą: <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/1813-9450-6107>

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe plačiai analizuojamos finansinio raštingumo teorinės įžvalgos, atlikus empirinį tyrimą konstruojamos geresnio finansinio raštingumo Lietuvoje gairės. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje magistro darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojama mokslinė literatūra: pateikiamos finansinio raštingumo sąvokos interpretacijos, finansinį raštingumą lemiančių veiksnių analizė bei finansinio švietimo analizė Europos ir Lietuvos mastu. Antrojoje darbo dalyje, aprašoma baigiamojo darbo metu atliekamo tyrimo metodologija. Pasirinktas kombinuotas tyrimas: kokybinis ekspertinis interviu su Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų ekonomikos mokytojais ir Mykolo Romerio universiteto dėstytojais, kurie yra tiesiogiai susieti su akademijos moksleivių finansinio raštingumo ugdymu ir anketinė apklausa su akademijų moksleiviais. Paskutinėje darbo dalyje yra susisteminti tyrimų gauti duomenys, rezultatai grafiškai pavaizduojami ir aptariami sukonstruojant geresnio finansinio raštingumo gaires Lietuvoje ir pateikiant išvadas.

Pagrindiniai žodžiai: finansinis raštingumas, finansinis švietimas, finansinio švietimo programos, ekonomika, finansai.

ANNOTATION

The master's thesis extensively analyses the theoretical insights of financial literacy, after conducting an empirical study, guidelines for better financial literacy in Lithuania are constructed. The master's thesis consists of three parts. The first part of the master's thesis analyses the scientific literature from a theoretical perspective: interpretations of the concept of financial literacy, analysis of the factors determining financial literacy and analysis of financial education on a European and Lithuanian scale are presented. In the second part of the paper, the methodology of the research conducted during the final work is described. A combined study was selected: a qualitative expert interview with economics teachers of Panevėžys and Alytus economic and business academies and lecturers of Mykolas Romeris University, who are directly related to the development of financial literacy of academy students and a questionnaire survey with academy students. In the last part of the work, the data obtained from the research is systematised, the results are graphically depicted and discussed by constructing guidelines for better financial literacy in Lithuania and presenting conclusions.

Key words: financial literacy, financial education, financial education programs, economy, finance.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo temos svarba yra didelė, kadangi finansinis raštingumas yra būtina šių dienų kompetencija, kuri svarbi ne tik asmeniniu lygmeniu, bet ir visuomenei. Mokslininkai pažymi, kad svarbu turėti ne tik teorinių žinių, bet ir praktinius jų taikymo įgūdžius, kuriuos svarbu ugdyti kuo jaunesniame individo amžiuje. Svarbu, kad jaunimas pasižymėtų tinkama finansine elgsena, kuri užtikrintų jaunosios kartos finansinį saugumą, tad dėl to buvo iškelta pagrindinė **tyrimo problema** – kaip gerinti finansinio ugdymo sistemą Lietuvoje? Šio darbo tyrimo objektas – jaunimo finansinio raštingumo ugdymas. **Tyrimo tikslas** yra sukonstruoti geresnio finansinio raštingumo ugdymo gaires atlikus tyrimą Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pristatyti finansinio raštingumo teorinius aspektus.
2. Apibendrinti finansinio raštingumo švietimo sistemą Europoje ir Lietuvoje.
3. Įvertinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijos moksleivių finansinį raštingumą ir pedagogų taikomus švietimo metodus.
4. Remiantis gautais tyrimo duomenimis ir teorija sukonstruoti gaires, kurios padėtų suprasti kaip gerinti finansinio raštingumo ugdymą.

Tyrimo metu naudojami šie metodai: mokslinės literatūros analizė, antrinių statistinių duomenų analizė, pusiau struktūrizuoto interviu kokybinė turinio (Content) analizė ir interpretavimas bei anketinės apklausos rezultatų apdorojimas, sisteminimas ir grafinis atvaizdavimas.

Empirinėje darbo dalyje supažindinama su tyrimo pasirinktais metodais, iškeltam tikslui pasiekti. Šio darbo tikslui pasiekti pasitelktas kiekybinis tyrimas, kurio tikslas ištirti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokinių finansinio raštingumo lygį ir jį lemiančius veiksnius bei kokybinis tyrimas, kurio tikslas susipažinti su pedagogų taikomais mokymosi metodais. Atlikus tyrimų analizę buvo sukurtos gairės Lietuvos finansinio švietimo gerinimui.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos magistro darbo išvados.

SUMMARY

The importance of the subject of the master's thesis is especially significant, since financial literacy is a necessary competence nowadays, which is important not only on a personal level, but also for our society. Scientists notice that it is important to have not only theoretical knowledge, but also practical skills in their application, which are important to develop at the youngest possible age of the individual. It is essential for the youth to have appropriate financial behavior that would ensure the financial security of the young generation, so the main **research problem** was raised - how to improve the financial education system in Lithuania? The object of research of this work is the development of financial literacy of young people. **The purpose of the study** is to construct guidelines for better financial literacy education after conducting research in Panevėžys and Alytus academies of economics and business.

Research objectives:

1. To introduce the theoretical aspects of financial literacy.
2. Summarise the financial literacy education system in Europe and Lithuania.
3. To evaluate the financial literacy of the students of Panevėžys and Alytus Academy of Economics and Business and the educational methods used by teachers and lecturers.
4. Based on the received research data and theory, construct guidelines that would help to understand how to improve education of financial literacy.

The following methods are used in the research: analysis of scientific literature, analysis of secondary statistical data, qualitative content analysis and interpretation of a semi-structured interview, and processing, systematisation and graphic representation of questionnaire survey results.

The empirical part of the work introduces the chosen methods of the study to achieve the set goal. To achieve the goal of this work, a quantitative study was used, the purpose of which is to investigate the level of financial literacy of students of Panevėžys and Alytus economic and business academies and the factors that determine it, as well as a qualitative study, the purpose of which is to get acquainted with the learning methods applied by pedagogues. After the research analysis, guidelines were created for the improvement of financial education in Lithuania.

At the end of the master's thesis, the conclusions of the master's work are presented.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. EKSPERTŲ INTERVIU KLAUSIMYNAS

Gerb. eksperte,

Esu Mykolo Romerio universiteto, viešojo valdymo ir verslo fakulteto magistrantė – Monika Sakalauskaitė. Norėčiau sužinoti Jūsų nuomonę apie finansinį švietimą Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijose siekiant sukonstruoti geresnio finansinio raštingumo švietimo gaires. Surinkti duomenys bus panaudoti tik moksliniam darbui ir rekomendacijoms rengti. Jūsų nuomonė labai svarbi.

1. Ar mokiniai prieš pradėdami mokytis Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijose atsineša iš savo artimos aplinkos bazinių finansinių žinių?
2. Kaip manote ar valstybė skiria pakankamai dėmesio finansiniam raštingumui?
3. Kaip manote kas lemia žemas jaunimo finansines žinias?
 - a) Trūkumas kvalifikuotų pedagogų;
 - b) Pasenusi mokymosi medžiaga;
 - c) Mažas tėvų įsitraukimas;
 - d) Netinkama švietimo sistema;
 - e) Neįdomiai pateikiama informacija;
 - f) Kita (įvardinkite).
4. Kaip manote ar mokinių socialinė, ekonominė, kultūrinė aplinka turi įtakos jų finansinio raštingumo lygiui?
5. Ar mokiniai aktyviai įsitraukia į neformalaus švietimo programos veiklas? Ar mokiniai dalyvauja diskusijose, teikia siūlymus?
6. Kaip manote ar Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų mokymo būdai yra novatoriški ir įtraukiantys? Gal turite siūlymų kaip būtų galima pagerinti finansinio raštingumo ugdymo kokybę?
7. Jūsų nuomone ar edukacinė medžiaga skirta ugdyti jaunuolių finansinio raštingumo žinias yra tinkama? Ar reikėtų naujesnių vadovėlių? O gal visos ugdymo priemonės turėtų būti virtualioje aplinkoje?
8. Kokius švietimo metodus naudojate, kad mokiniai greičiau įsisavintų informaciją?
9. Kaip manote, ar galima teigti, kad finansinių žinių yra mokamasi visą gyvenimą? Jei taip, gal galėtumėte įvardinti kokiais būdais tai atliekama?
10. Ar pritariate mokymosi priemonėms elektroninė erdvėje? Ar tai efektyvesnis būdas nei tradicinės mokymosi priemonės?
11. Kokias elektronines priemones naudojate akademijose finansiniam raštingumui ugdyti?

12. Ar mokiniai pasižymi tinkamomis skaitmeninio raštingumo žiniomis, kad galėtų elektroninėje erdvėje mokytis finansinio raštingumo?
13. Jūsų nuomone ar Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų veiklos yra naudingos jaunimo ekonominei gerovei? Ar mokiniai pabaigę akademijos mokymus turi didesnes perspektyvas karjeros srityje?
14. Ar studentai baigę ekonomikos ir verslo akademijos mokymus renkasi studijas susijusias su verslu, ekonomika, finansais?

2 PRIEDAS. ANKETINĖ APKLAUSA.**Gerb. respondente,**

Esu Mykolo Romerio universiteto, viešojo valdymo ir verslo fakulteto magistrantė – Monika Sakalauskaitė. Maloniai prašau Jūsų sudalyvauti apklausoje, kurios tikslas – sukonstruoti geresnio finansinio raštingumo švietimo gaires. Anketa yra anoniminė, surinkti duomenys bus panaudoti tik moksliniam darbui ir rekomendacijoms rengti. Jūsų nuomonė labai svarbi.

1. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

2. Kiek jums metų? (Įrašykite)

3. Jūsų gyvenamoji vieta:

- Miestas
- Miestelis/ gyvenvietė
- Kaimas

4. Kaip manote kur turėtų būti ugdomas finansinis raštingumas?

- Namuose
- Mokykloje
- Universitetuose/ kolegijose/ profesinio rengimo centruose
- Neformaliojo ugdymo veiklose
- Internete
- Kita (įvardinkite).....

5. Jūsų manymų, ar Lietuvoje veikia tinkama finansinio švietimo sistema?

- Taip
- Ne

6. Ar manote, kad jūs turite teisingus asmeninių finansų valdymo įgūdžius?

- Taip
- Ne

7. Ar planuojate savo išlaidas?

- Taip, savaitei į priekį
- Taip, mėnesiui į priekį
- Taip, metams į priekį
- Neplanuoju

8. Ar taupote pinigus?

- Taip
- Ne

9. Kaip vertinate savo žinias šiose srityse?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Biudžeto sudarymas										
Taupymas										
Investavimas										
Skolinimasis										

10. Žmogaus finansinis raštingumas priklauso nuo:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Lyties					
Amžiaus					
Išsilavinimo					
Gaunamų pajamų dydžio					
Darbo pobūdžio					
Gyvenamosios vietovės (miestas/ kaimas)					
Šeimos					
Vertybių, nuostatų					
Valstybės finansinio raštingumo skatinimo					
Šalies ekonominės situacijos					
Paties žmogaus požiūrio ir noro siekti finansinio raštingumo					

11. Kaip gerinti Panevėžio ir Alytaus ekonomikos ir verslo akademijų veiklą? (nurodykite 1;2;3;4 pagal svarbą)

- kviesti sėkmingus verslo atstovus į diskusijas
 daugiau skaitmeninių priemonių finansiniam raštingumui ugdyti
 daugiau žinių patikrinimų
 daugiau finansinio raštingumo konkursų

Dėkoju už Jūsų atsakymus.

3 PRIEDAS. SVERTINIO VIDURKIO APSKAIČIAVIMAS.

Žinios finansinio raštingumo srityse:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Vertinimo vidurkis
Biudžeto sudarymas	0	0	0	2	3	7	2	10	4	2	7,2
Taupymas	0	0	1	0	0	0	6	10	12	1	8,1
Investavimas	2	1	2	0	2	4	10	9	0	0	6,2
Skolinimasis	1	0	2	0	3	5	6	7	5	1	7

3 PRIEDAS. PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023 m. 04 mėn. 25 d.
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
viešojo valdymo ir verslo fakulteto / verslo ir ekonomikos instituto, elektroninio verslo vadybos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė

Monika Sakalauskaitė,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Jaunimo finansinio raštingumo ugdymas Lietuvoje“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkštų akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Monika Sakalauskaitė

(vardas, pavardė)